

Utjecaj poreznih oaza na gospodarstvo europskih zemalja i Republike Hrvatske

Ćurić, Ana

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Tourism and Hospitality Management / Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:191:763067>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-06**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of Tourism and Hospitality Management - Repository of students works of the Faculty of Tourism and Hospitality Management](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Opatija
Diplomski sveučilišni studij

ANA ĆURIĆ

**Utjecaj poreznih oaza na gospodarstvo europskih zemalja i
Republike Hrvatske**

**The impact of tax havens on the economy of European countries
and the Republic of Croatia**

Diplomski rad

Opatija, 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Opatija
Diplomski sveučilišni studij
Menadžment u turizmu

**Utjecaj poreznih oaza na gospodarstvo europskih zemalja i
Republike Hrvatske**

**The impact of tax havens on the economy of European countries
and the Republic of Croatia**

Diplomski rad

Kolegij:	Komparativni fiskalni sustavi	Student:	Ana ĆURIĆ
Mentor:	Izv.prof.dr.sc. Sabina HODŽIĆ	Matični broj:	3549

Opatija, ožujak 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI UNIVERSITY OF RIJEKA
FAKULTET ZA MENADŽMENT U TURIZMU I UGOSTITELJSTVU
FACULTY OF TOURISM AND HOSPITALITY MANAGEMENT
OPATIJA, HRVATSKA CROATIA

IZJAVA O AUTORSTVU RADA I O JAVNOJ OBJAVI OBRANJENOG DIPLOMSKOG RADA

Ana Ćurić

(ime i prezime studenta)

3549

(matični broj studenta)

Utjecaj poreznih oaza na gospodarstvo europskih zemalja i Republike Hrvatske

(naslov rada)

Izjavljujem da sam ovaj rad samostalno izradila, te da su svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima, bilo da su u pitanju knjige, znanstveni ili stručni članci, Internet stranice, zakoni i sl. u radu jasno označeni kao takvi, te navedeni u popisu literature.

Izjavljujem da kao student–autor diplomskog rada, dozvoljavam Fakultetu za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci da ga trajno javno objavi i besplatno učini dostupnim javnosti u cjelovitom tekstu u mrežnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci.

U svrhu podržavanja otvorenog pristupa diplomskim radovima trajno objavljenim u javno dostupnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci, ovom izjavom dajem neisključivo imovinsko pravo iskorištavanja bez sadržajnog, vremenskog i prostornog mog diplomskog rada kao autorskog djela pod uvjetima *Creative Commons* licencije CC BY Imenovanje, prema opisu dostupnom na <http://creativecommons.org/licenses/>.

U Opatiji, 14.03.2023.

Ana Ćurić

Potpis studenta

Sažetak

U modernom svijetu se porezne oaze smatraju općepoznatim globalnim pojmom koji se u većini javnih slučajeva veže uz negativne konotacije. Međutim, njihove karakteristike omogućuju pozitivno poimanje kod mnogobrojnih pojedinaca, ali i kompanija koji potom iskorištavaju njihove prednosti po pitanju smanjenja plaćanja poreza, što se očituje u obliku ilegalnih poteza poput porezne utaje ili legalnih poteza poput izbjegavanja plaćanja poreza. Iz navedenoga se primjećuje direktna povezanost između djelovanja poreznih oaza i poreznog sustava zemalja u kojima subjekti djeluju, što se u konačnici očituje na gospodarstva istih zemalja. Na temelju ove problematike se postavio cilj rada koji istražuje kako porezne oaze narušavaju funkcioniranje globalnog gospodarstva, te negativno djeluju na porezne sustave. Rezultati istraživanja pokazali su da se spoznaja o njihovom negativnom djelovanju kontrira djelovanjima vladinih mjera, pri čemu se za primjer izdvojila Europska unija i njezini koraci u suzbijanju korištenja poreznih oaza, te istovremenoj implementaciji jednostavnijeg i pravednijeg poreznog sustava. Prema tim odredbama porezni subjekti ne moraju pribjeći korištenju usluga poreznih oaza, što rezultira stabilnošću poreznog sustava Europske unije, čije djelovanje naposljetku doprinosi željenoj stabilnosti i održivosti globalnog poreznog sustava.

Ključne riječi: porezne oaze; porezna utaja; izbjegavanje poreza; Europska unija; Republika Hrvatska

Sadržaj

Sažetak	iv
Uvod	1
1. Uloga i obilježja poreznih oaza	2
1.1. Povijesni razvoj poreznih oaza	2
1.2. Uloga poreznih oaza	5
1.3. Vrste i karakteristike poreznih oaza.....	7
2. Veza između poreznih oaza i poreznog sustava	11
2.2. Porezna utaja i izbjegavanje plaćanja poreza.....	12
2.3. Povezanost poreznih oaza s utajom i izbjegavanjem plaćanja poreza	14
3. Porezne oaze u svijetu.....	17
3.1. Popis zemalja klasificiranih kao porezne oaze	17
3.2. Primjeri slučajeva povezanih s poreznim oazama	22
3.3. Stav Europske unije prema poreznim oazama	25
4. Porezne oaze i gospodarstvo	27
4.1. Utjecaj poreznih oaza na gospodarstvo Republike Hrvatske	29
4.2. Utjecaj poreznih oaza na gospodarstava europskih zemalja.....	33
5. Mjere i nadzor nad poslovanjem u poreznim oazama	38
5.1. Akcijski plan OECD-a o eroziji porezne osnovice i prebacivanje profita (BEPS)	39
5.2. Akcijski plan Europske komisije	42
Zaključak	47
Bibliografija.....	48
Popis ilustracija	51

Uvod

Porezne oaze, ponekad zvane i poreznim rajevima, su jedan od pojmova modernog doba koje se s jedne strane veže uz pozitivne karakteristike, dok se s druge strane sagleda kao izrazito negativna pojava. Opće je poznato kako se ovim povlasticama ponajviše služe „poslovni divovi“, odnosno multinacionalne kompanije koje generiraju ogromne količine novca. Već se pri ovim temeljnim saznanjima može uvidjeti kako bi porezne oaze mogle negativno djelovati na porezne sustave zemalja diljem svijeta. Upravo se to negativno djelovanje poreznih oaza postavlja kao glavna problematika rada, usmjerujući pozornost na gospodarstva europskih zemalja i Republike Hrvatske.

Svrha ovog diplomskog rada je na sustavan i logičan način predočiti sve relevantne podatke o poreznim oazama i njihovom djelovanju na porezne sustave, te posljedično gospodarske sustave zemalja Europske unije, kao i Republike Hrvatske. Cilj rada je istražiti utjecaj poreznih oaza na pojedine porezne sustave, te njihov učinak na gospodarstva kako u zemljama Europske unije, tako i Republike Hrvatske. Uz to, definirati će se mjere i akcije od strane Europske unije za njihovo sprječavanje. U tu svrhu, postavljena je glavna hipoteza koja glasi:

„Porezne oaze narušavaju funkcioniranje globalnog gospodarstva, te negativno djeluju na porezne sustave.“ Uz glavnu postavlja se i pomoćna hipoteza koja glasi: *„Posljedice poreznih oaza negativno djeluju na proračunske prihode kako u Europskoj uniji, tako i u Republici Hrvatskoj.“*

U svrhu postizanja navedenih ciljeva se provodi istraživanje sekundarnih izvora podataka (s relevantnim podacima). Osim toga, kroz rad se primjećuje korištenje adekvatnog broja znanstvenih metoda poput povijesne metode, metode deskripcije, metode komparacije, te metode analize i sinteze.

Što se tiče kompozicije rada, rad se sastoji od pet glavnih poglavlja. U prvom poglavlju se pronalaze temeljni podaci o ulozi i obilježjima poreznih oaza, nakon čega se ono u drugom poglavlju raščlanjuje u smjeru razumijevanja veze između poreznih oaza i poreznog sustava. Treće poglavlje se osvrće na porezne oaze u svijetu kako bi se dao uvid u obuhvat poreznih oaza na globalnoj razini. Četvrto i peto poglavlje daju osvrt prema posljedicama poreznih oaza, zaključujući iste u smjeru mjera i nadzora nad poslovanjem u poreznim oazama koje se vrši od strane Europske unije (izdvajajući dva Akcijska plana).

1. Uloga i obilježja poreznih oaza

Krenuvši od definiranja porezne oaze (eng. *tax haven*), ona se može sagledati kao pojam koji se odnosi na ona mjesta u kojima poduzeća i pojedinci preusmjeravaju svoj kapital kako bi smanjili porez na isto, te se ovakvi potezi ponekad smatraju zakonitim, a ponekad nezakonitim. Drugačije navedeno, subjekti žele minimizirati poreze na najprikladniji način, pri čemu se u obzir uzimaju porezni zakoni i osigurava se usklađenost s njima. Kao glavni cilj fiskalnog i financijskog zakonodavstva poreznih oaza je privući sredstva iz stranih zemalja, prilikom čega se postiže njezina čista financijska sigurnost.¹

Osim navedenoga, potrebno je spomenuti kako kriteriji poreznih oaza ostvaruju određeni stupanj slobode u pogledu prijenosa informacija o korištenju prihoda. Ono se sagleda u slučajevima kada pravne ili fizičke osobe prijavljuju svoje prihode ili kada ih ne prijavljuju, a kada se o istima zatraže podaci od strane njihovih zemalja, onda porezne oaze nerado dijele ovakve vrste informacija.²

U nastavku rada obraditi će se obilježja i uloga poreznih oaza, kao i njihov povijesni razvoj, funkcije, vrste i karakteristike.

1.1. Povijesni razvoj poreznih oaza

Stavljajući u perspektivu povijest poreznih oaza, može se reći kako je ona prepuna „mitova i bajki“, pri čemu se ona ne klasificira ni kao linearna ni kontinuirana. Tijekom vremena su se našli određeni vremenski prekidi, kao i promjene u određenim mjestima tijekom određenog vremena koje su njih postavili u ulogu financijskih centara, čija je funkcija bila ekonomsko-političke prirode. U različitim istraživanjima se pronalazi potvrda o tome da se njihov nastanak, uz daljnji razvoj, odvio krajem 19. i početkom 20. stoljeća. Ovaj se koncept javio istovremeno na različitim mjestima, što dijeli

¹ Holtzblatt, Jermakowicz i Epstein, *Tax Havens: Methods and Tactics for Corporate Profit Shifting*, 35.

² Guerrero Gómez, *The History, Evolution and Future of Tax Havens*, 4.

sličnosti s konceptom čiji se razvoj zabilježio tijekom 80-godina prošlog stoljeća.³ Procvat poreznih oaza se smatra posljedicom gospodarskog i industrijskog razvoja u poslijeratnim godinama, tijekom vremena kada se javio i proces dekolonizacije određenih europskih sila. Takvim potezom su, uz motiv pojave različitih okolnosti, neka područja osmislila porezne sustave koji privlače strani kapital, pri čemu se koriste različite pravne fiskalne strukture.⁴

Početna problematika se nalazi u pronalasku odgovora na pitanje razloga pojave poreznih oaza, pri čemu se rješenje nalazi u pridavanju pozornosti samom porezu. Porez se smatra glavnim razlogom pojave poreznih oaza, jer o kakvoj god vrsti poreza je riječ, njihova uloga se pronalazi u njihovim formiranjima. Prema navedenom se može izvući tvrdnja kako porezne oaze izbjegavaju poreze.⁵ No, s druge strane se javljaju i porezne oaze čije usluge omogućuju pranje novca. Sve u svemu, one mogu pružiti i financijsku sigurnost i tajnost, ponajviše tijekom teških vremena, ekonomske nestabilnosti ili ratnog stanja.⁶

Zadržavajući se na povijesnoj perspektivi poreznih oaza, one bilježe složenu evoluciju tijekom vremena. Prvi „preci“ modernih poreznih oaza se bilježe već u antičkoj Grčkoj, gdje se nalaze zapisi o implicitnim poreznim utajama. Kako bi izbjegli carinu u vrijednosti od 2% koju je grad primjenjivao na izvoz i uvoz robe, u Ateni su trgovci koristili obližnje otoke za skladištenje robe, a koja je naknadno bila ilegalno uvedena u grad. Stoga, porezne oaze imaju dugu povijest, a njihovim korisnicima su čak bili i gusari tijekom 17. stoljeća koji su djelovali na području Atlantskog oceana. Zaustavljali su se u određenim mjestima, gdje bi se čak obraćali i lihvarima koji su predstavljali jedan od načina skrivanja bogatstva, što su sakupili tijekom pljačkanja trgovačkih brodova.⁷

³ Palan, Murphy i Chavagneux, *Tax Havens: How Globalization Really Works*, 17.

⁴ Guerrero Gómez, op.cit., 6.

⁵ Gadžo i Meštrović, *Razmjena informacija u poreznim stvarima: Analiza hrvatskoga normativnog okvira u svjetlu zahtjeva FATCA-e*, 1254.

⁶ Palan, Murphy i Chavagneux, op.cit., 18.

⁷ Mara, *Determinants of tax havens*, 1639.

U 19. stoljeću se izdvojio odlučujući trenutak za razvoj poreznih oaza, kada se u Engleskoj i njezinim kolonijama usvojio Zakon o društvima s ograničenom odgovornošću.⁸ Ovakvom pojavom poduzeća su se počele razlikovati dvije vrste poreza koje i dan danas postoje - porez na dobit za pravne osobe i porez na dohodak za fizičke osobe.⁹

Osvrćući se na stanje u Europi, nakon završetka I. svjetskog rata su gospodarstva europskih zemalja bila u lošem stanju, te su im bila potrebna sredstva za oporavak. Kao posljedica se javilo povećanje razine poreza u većini zemalja. Mnogobrojni investitori nisu bili zadovoljni takvom situacijom, pri čemu su donijeli odluku da presele novac u neutralnu Švicarsku koja je bila financijskim utočištem i prije samog događaja (povećanja poreza). Uz to, Švicarska je znatno snizila svoju razinu oporezivanja.¹⁰

„Preskočivši“ ocean, jedna od značajnijih i najprimjetnijih karakteristika poreznih oaza je bila tehnika brze registracije poduzeća koja se prvi puta upotrijebila od strane guvernera New Jersey-a, krajem 19. stoljeća. S obzirom da je zakonodavstvo drugih američkih država bilo restriktivno po tome pitanju, u to vrijeme je New Jersey privukao velik broj poduzeća zainteresiranih za odobravajuće zakonodavstvo u pogledu registracije poduzeća. Osim toga, u Delaware-u se također počela koristiti ista tehnika. Prema svim podacima se smatra kako se jedna od prvih tehnika koju koriste porezne oaze „rodila“ upravo unutar ove dvije države, a čiji su primjer kasnije počele slijediti i europske države.¹¹

U današnjem vremenu, porezne oaze su nedavno izazvale veliku međunarodnu zabrinutost, pri čemu su postale metom brojnih napada, kako od strane pojedinaca, tako i institucija. Ovakva reakcija se smatra očekivanom, uzimajući u obzir „gospodarske zločine“ koji se povezuju s tim financijskim utočištima, uz što se javljaju i optužbe kako porezne oaze narušavaju poreznu osnovicu drugih država.¹²

⁸ Palan, Murphy i Chavagneux, op.cit., 19; Mara, op.cit., 1639; Palan, *History of tax havens*, 2009.

⁹ Mara, op.cit., 1639.

¹⁰ Zucman, *The Hidden Wealth of Nations: The Scourge of Tax Havens*, 14.

¹¹ Mara, op.cit., 1639.

¹² Ibid.

1.2. Uloga poreznih oaza

Što se tiče uloge poreznih oaza, u prethodno navedenom dijelu uočilo se kako se one mogu koristiti u različite svrhe, a kojima je glavni cilj izbjeći plaćanje poreza. Ono se očituje ili u obliku utaje poreza ili izbjegavanja plaćanja poreza. Rješavanje ove problematike se našla predmetom niza prijedloga različitih institucija. Ovdje se mogu navesti i aktivnosti Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD), kao i zemalja G-20 koje su se „pozabavile“ istom problematikom.¹³

Već dugi niz godina, problem izbjegavanja plaćanja poreza je predmetom rasprave i znanstvenika i praktičara, a koja se neprestano proširuje novim podacima o opsegu i razmjerima subjekata koji svoju dobit skrivaju unutar poreznih oaza. Ovaj problem se izrazito pogoršao pojavom globalizacije koja je uklonila skoro sve prepreke po pitanju širenja poslovanja i tokova kapitala. U najvećoj mjeri su ovu prednost iskoristile multinacionalne kompanije koje su uspostavile opsežne strukture povezanih subjekata, smještenih u svim dijelovima svijeta. Razlika između sustava oporezivanja je postala ključnim čimbenikom pri donošenju takvih odluka, jer postoje zakoni gdje se ostvarena dobit oporezuje minimalnom stopom ili pak stopa oporezivanja ne postoji, bez obzira na to gdje se posao ostvaruje.¹⁴

Države koje nude niske porezne stope vjeruju da takvim načinom privlače veća ulaganja i ostvaruju veću gospodarsku aktivnost naspram „normalnih vremena“. One dopuštaju investitorima da zadrže većinu (lokalno zarađenih) prihoda prije oporezivanja. Od zemalja s niskom poreznom stopom se očekuje ponuda šireg raspona privlačnih mogućnosti, pri čemu se ostvaruje privlačnost veće količine inozemnih ulaganja, naspram zemalja koje imaju više porezne stope.¹⁵

Mogućnost korištenja poreznih oaza u svrhu olakšavanja izbjegavanja poreza, a kojega bi trebali subjekti platiti vladama u drugim zemljama, se smatra dodatnom atraktivnosti ulaganja u porezne oaze. Što se tiče pojedinaca kojima matična država oporezuje prihode zarađenima u poreznim oazama, nerijetko se javlja izbjegavanje

¹³ Gravelle, *Tax Havens: International Tax Avoidance and Evasion*, 1.

¹⁴ Kutera, *The Role of Tax Havens in Tax Avoidance by Multinationals*, 111-112.

¹⁵ Hines Jr., *Tax Havens*, 1-2.

poreza u obliku namjernog pogrešnog prijavljivanja prihoda. S druge strane, za poduzeća se izbjegavanje poreza može postići putem financijskih aranžmana, kao što su različita pozajmljivanja unutar poduzeća, pri čemu se oporezivi prihod prenese u teritorije s niskim porezima, dok se porezni odbici nalaze pod teritorijima s visokim porezima. Osim navedenoga, poduzeća često mogu prilagoditi cijene u podružnicama smještenima u različitim zemljama, a koje se bave međusobnom prodajom roba i usluga.¹⁶

Naime, većina vlada zahtijeva od poduzeća da koriste tržišne cijene za transakcije između povezanih strana, to jest one cijene koje bi koristile nepovezane strane koje obavljaju transakcije po tržišnim uvjetima, čime se u suštini ograničava opseg porezno motiviranih prilagodbi transfernih cijena. Međutim, u praktičnom pogledu neodređenost tržišnih cijena za proizvode i usluge, ponajviše one koje su nematerijalne ili koje je teško pronaći (nepovezane transakcije), ostavlja prostora za znatnu diskreciju. Rezultatom ovog procesa je postojanje transakcija koje se mogu koristiti u svrhu preraspodjele prihoda iz podružnica na teritoriju s visokim porezima na podružnice na teritoriju¹⁷ s niskim porezima, pri čemu se znatno povećava privlačnost investiranja u porezne oaze.

Upravo se ovime daje osvrt prema problematici multinacionalnih kompanija koje mogu prebaciti dobit iz jurisdikcije s visokim porezima u jurisdikcije s niskim porezima, koristeći različite tehnike poput prilagodbe cijena transakcija podružnica ili prebacivanje duga u jurisdikcije s visokim porezima.¹⁸

Kako se već spomenulo, pravni subjekti nisu jedini koji se koriste povlasticama poreznih oaza u pogledu izbjegavanja poreza, već se i njima koriste fizički subjekti koji mogu izbjeći poreze na pasivni prihod, poput kamata, dividenda i kapitalnih dobitaka, na način da ne prijave prihode ostvarene u inozemstvu. Osim toga, fizičke osobe mogu izbjeći poreze na prihode putem osnivanja fiktivnih poduzeća i zaklada u poreznim oazama, pri čemu se sredstva usmjeravaju u strane jurisdikcije.¹⁹

¹⁶ Hines Jr., op.cit., 2.

¹⁷ Nadalje će se pojam „teritorij“ zamijeniti pojmom „nadležnost“ ili „jurisdikcija“.

¹⁸ Gravelle, op.cit., 1.

¹⁹ Ibid.

1.3. Vrste i karakteristike poreznih oaza

U literaturi postoje različiti tipovi poreznih oaza, kao i različiti subjekti koji se koriste njihovim značajkama. Kako bi se raspoznale te značajke, u sljedećoj tablici se navode karakteristike poreznih oaza, te države (jurisdikcije) koje odražavaju te karakteristike. Bitno je izdvojiti kako nisu sve porezne oaze jednake i kako one ne pripadaju istim kategorijama. Naime, može se navesti kako se sve porezne oaze ne nalaze na istoj razini, te kako se one mogu bitno razlikovati jedne od drugih, dok se s druge strane javljaju određene vrste koje dijele popriličan broj sličnosti po pitanju svojih karakteristika.²⁰

Tablica 1. Zemlje koje se smatraju glavnim poreznim oazama i njihove karakteristike

Karakteristike	Zemlje
Porezne oaze poznate kao „čista“ ili „nulta utočišta“. U njima se ne oporezuju ni dohoci ni kapitalni dobiti.	Bermudsko otočje, Bahami, Bahrein, Nauru, Kajmansko otočje, Turks, Caicos, Sveti Vincent, Vanuatu i Monako
Porezne oaze u kojima porezne stope imaju nisku vrijednost, a koje je odobrila država ili koje su rezultatom primjene smanjenja kvota uslijed provedbe poreznih sporazuma među različitim državama o dvostrukom oporezivanju.	Britanski Djevičanski otoci, Lihtenštajn, Švicarska, Nizozemski Antili, Otok Man, Guernsey i Jersey, te Republika Irska.
Porezne oaze u kojima se lokalno utvrđuje naknada ili oporezivanje dohotka; porezni obveznici iz ovih država su izuzeti od oporezivanja dobiti koja se ostvarila prekograničnom trgovinom.	Liberija, Kostarika, Filipini, Venezuela, Malezija i Panama.
Porezne oaze koje imaju povlaštenu tretman za offshore i holding poduzeća.	Mađarska, Austrija, Nizozemska, Luksemburg i Singapur.
Porezne oaze koje nude porezne olakšice industrijama koje su usmjerene prema razvoju izvoza.	Irska (poduzeća osnovana prije 01.01.1981.) i Madeira
Porezne oaze koje pružaju financijske pogodnosti međunarodnim poduzećima usmjerenim na investicije ili ona koja nisu usmjerena na isto, a koja se klasificiraju kao offshore financijska poduzeća s određenim povlasticama.	Bahami, Antigua, Bermudsko otočje, Britanski Djevičanski otoci, otoci Montserrat i Nevis Karibi.
Porezne oaze koje pružaju posebne porezne pogodnosti bankarskim poduzećima ili drugim financijskim poduzećima s offshore aktivnostima.	Antigva, Karipsko otočje (britanski teritorij), Angvila, Grenada, Barbados i Jamajka.

Izvor: Botis, *Features and Advantages of using Tax Havens*, 185.

²⁰ Botis, *Features and Advantages of using Tax Havens*, 184.

Prema tablici 1. se može uočiti kako određene porezne oaze imaju karakteristike koje se odnose na određene vrste korisnika. Prema tome se mogu razlikovati porezne oaze s preferencijama za: fizičke osobe, pravne osobe i mješovite. Krenuvši od oaza koje imaju preferencije prema fizičkim osobama, ove vrste oaza su usmjerene prema osobnom bogatstvu pojedinaca, te one od korisnika zahtijevaju da u njima uspostave svoje fiskalno prebivalište, bez obzira da li korisnici tamo žive ili ne. Uz to, ove oaze zahtijevaju određenu učestalost transfera, što je jedna od karakteristika koja se ne javlja u drugim vrstama poreznih oaza, jer u njima nije obavezno biti aktivnim korisnikom kako bi se ostvarila određena korist. Dakle, ove porezne oaze su usredotočene na privlačenje bogatstva pojedinaca i premještanje njihove osobne imovine. Kao najbolji primjeri ovakvih oaza su Monako i Andora, što se povezuje s primjerom općeg znanja o tome da se pojedinci iz Španjolske s neprijavljenim izvorima prihoda obično sele i skrivaju upravo u tim poreznim oazama.²¹

Druga vrsta poreznih oaza su porezne oaze s preferencijama za pravne osobe. U odnosu na prethodno pojašnjene, kod ovih oaza je cilj pružanje financijskih usluga poduzećima i kompanijama, te njih se u svijetu broji više. Kod ove vrste nije potrebno da ih korisnici posjećuju kako bi im usluge ostale aktivne. Prema nekim zakonima se pronalazi norma da postoji osoba imenovana kao upravni menadžer s punim ovlastima zastupanja. Ovdje se u obzir treba uzeti i činjenica kako na ovim područjima postoje velike mreže konzultanata, odvjetnika i bankara koji su povezani s međunarodnim poduzećima, te koji nadziru njihovo ispravno upravljanje poslovnim aktivnostima i stvorenim strukturama. U konačnici se javljaju i određene porezne oaze koje razvijaju vlastita gospodarstva kojima privlače mnogobrojna poduzeća, bez postojanja posrednika, kako bi se nacionalnim agentima omogućila korist od pregovora. Primjerima ovakvih oaza su Nizozemska i Djevičanski otoci koji privlače većinu američkih i britanskih poduzeća.²²

Posljednja vrsta poreznih oaza po preferenciji korisnika su mješovite porezne oaze. Pod ovakvim oazama se smatraju one oaze koje ostvaruju koristi privlačenjem i fizičkih i pravnih osoba. Kao i kod ostalih oaza, one nude bankovnu tajnost uz neutralne ili vrlo

²¹ Guerrero Gómez, op.cit., 12.

²² Ibid., 13.

niske porezne stope. Upravo su na ovakvim principima postavljene njihove ekonomske i političke baze. Najpoznatiji primjeri mješovitih oaza su Kajmansko otočje i Bahami.²³

Međutim, kako se javljaju različitosti među oazama, tako se javljaju i sličnosti ili istovjetnosti. Pri tome se mogu navesti osnovne karakteristike poreznih oaza:²⁴

- nepostojeće ili vrlo niske stope poreza za nerezidente - javljanje dvostrukog modela u kojemu postoje visoke stope poreza koje se primjenjuju na rezidente; ovaj model izdaje se za isto zakonodavstvo za državljane u odnosu na one koji to nisu, ali koji imaju imovinu unutar teritorijalnih granica; postojanje drugačijeg fiskalnog, bankarskog režima;
- tajnost - odnosi se na bankarske odjele i administraciju; podrazumijevaju transakcije, prijenose i vlasništvo nad poduzećima čije su dionice rezidentne u poreznim oazama, pri čemu ostvaruju zaštitu, povjerljivost i anonimnost, što je obavezno prema zakonu; najbolji primjer ovoga su Kajmansko otočje;
- jednostavna procedura za osnivanje poduzeća ili njihov prijenos - ne postoje osnovni podaci koje je potrebno dati; u nekim poreznim oazama je identitet vlasnika skriven, kao i vlasništvo nad dionicama bilo kojeg poduzeća ili kompanije;
- porezne oaze kao povlaštena mjesta za izbjegavanje plaćanja poreza - odnosi se na nevoljnost pregovora o bilo kakvom sporazumu ili zakonu koji bi ih prisilio da se odreknu karakteristika poput tajnosti, što se odnosi i na izbjegavanje bilo kakvih promjena unutar svojih jurisdikcija;
- u slučaju postojanja klauzula po pitanju provedbe radnja protiv svoje kulture - ukoliko bi došlo do ovakve situacije, porezne oaze bi pronašle ograničenja kod primjene ovakvih klauzula ili bi se poništile u slučaju pronalaska „rupa u zakonu; ako niti jedna navedena opcija nije moguća, onda bi se izvršila što dulja odgoda primjene klauzula, jer upravo njihova primjena znači da porezne oaze moraju odstupiti od jedne značajne karakteristike - bankarske tajnosti;
- nepostojanje pravila i restriktivan karakter pri primjeni bankarskih kontrola - ovime se omogućuje financijskim subjektima korištenje strukture kao sredstva privlačenja i premještanja sredstava, kako bi ista „reciklirali“; navedeno je

²³ Guerrero Gómez op.cit., 13.

²⁴ Ibid.; Mara, op.cit., 1639.

moguće zbog nedostatka kontrole nad kretanjem kapitala, a koje koristi porezne oaze kao svoje porijeklo ili odredište.

Iz definicija i karakteristika poreznih oaza mogu se istaknuti i na drugi način spomenute značajke, te se one sagledaju kao:²⁵

- smanjeno oporezivanje,
- zaštita informacija.,
- poticanje razvoja bankarskog sektora,
- moderan medijski holding,
- odsustvo valutne kontrole,
- promotivno oglašavanje i
- povoljni porezni ugovori.

Neke zemlje koje se smatraju poreznim oazama imaju naknade samo za određene prihode ili poreze, a koje su značajno smanjene u usporedbi s onima koje se primjenjuju u zemljama porijekla, ponajviše u pogledu poduzeća koja koriste usluge poreznih oaza. Takvim načinom se korisnicima stavljaju na raspolaganje sve porezne olakšice koje se ne mogu ostvariti u zemlji porijekla, to jest prebivališta. S druge strane, stjecanjem statusa rezidenta zemlje koja se smatra poreznom oazom ili registriranje ureda poduzeća ili druge pravne osobe na području iste se primjenjuju oporezivanja te zemlje, pri čemu su oporezivanja prihoda i dobiti puno manja naspram onih u zemlji porijekla. Zaključno se može reći kako porezne oaze smanjenim oporezivanjem osiguravaju kapitalne resurse koji se potom koriste u svrhu gospodarske ekspanzije.²⁶

Nakon analize podataka uočava se uska veza između poreznih oaza i poreza, što ukazuje na detaljniji osvrt prema njihovoj vezi s poreznim sustavom.

²⁵ Botiș, op.cit. 183.

²⁶ Ibid.

2. Veza između poreznih oaza i poreznog sustava

Desetljećima su porezne oaze predmetom istraživanja i proučavanja raznih stručnjaka diljem svijeta. Njima se ponajviše ispituju problematike domaćeg poreznog zakonodavstva, međunarodnih ugovora o uklanjanju dvostrukog oporezivanja, primjenu OECD-ovih dokumenata i direktiva Europske unije, kao i njihov utjecaj na donošenje odluka kod poduzeća i pojedinaca o korištenju poreznih oaza.²⁷

Neka istraživanja su se osvrnula na korištenje različitih poreznih struktura poput preferencijalnog financiranja duga, tantijema i politike dividendi, te transakcija među podružnicama. Na temelju takvih istraživanja su se javila dodatna pitanja u pogledu podružnica u zemljama s visokim porezima, a koje koriste više sredstava za financiranje svojih inozemnih kapitalnih ulaganja, gledajući naspram ukupnog kapitala. Osim toga su se pronašle i diskusije o pitanjima poreznih stopa, pri čemu se otkrilo da niže porezne stope u inozemstvu potiču poduzeća da koriste neizravne vlasničke strukture u svojim izravnim stranim investicijama. Navedeno je povezano s pojavom sve većeg udjela multinacionalnih kompanija koje vrše svoja ulaganja preko subjekta u trećim zemljama. Sugerira se kako je profitabilnost prije oporezivanja u negativnoj korelaciji s lokalnim poreznim stopama, što rezultira aktivnim izbjegavanjem poreza i slabom ili nikakvom povezanošću između mjesta gdje se odvija gospodarska aktivnost i gdje se raspoređuje dobit.²⁸

Nastavljajući na provedena istraživanja, jedno od njih je zabilježilo korištenje regresijske analize putem koje se potvrdilo kako su međunarodni ugovori o dvostrukom oporezivanju ključnim odrednicama izravnih stranih investicija usmjerenih preko poreznih oaza. S druge strane, istraživanja su istakla kako neki subjekti, uključujući mala i srednja poduzeća, uz porezne olakšice traže i druge povoljnosti koje ostvaruju pri osnivanju poduzeća u poreznim oazama. Daljnji rezultati su ukazali na to kako porezne oaze ostvaruju određenu ulogu u produbljanju nejednakosti među zemljama. Primjer toga se navodi Švicarska koja krije više od jedne trećine bogatstva svijeta.

²⁷ Lénártová, *The Economic and Social Consequences of Tax Havens in the World*, 3.

²⁸ Ibid.

Provedena analiza poreznih oaza se temeljila na podacima središnjih banaka različitih zemalja, prilikom čega se izvršila usporedba financijske obveze banaka s financijskom imovinom, te se dobivena razlika uvrstila u različite oblike sredstava koje se nalaze u poreznim oazama, kao što su udjeli u zajedničkim fondovima raspoređeni kroz Luksemburg, Kajmansko otočje i Irsku.²⁹

Spomenuvši kako porezne oaze produbljuju nejednakosti i kako se one ponajviše koriste u svrhu poreznih olakšica implicira pridavanje pozornosti pojašnjenja pojave porezne utaje i izbjegavanja plaćanja poreza, te njihovoj poveznici s poreznim oazama.

2.2. Porezna utaja i izbjegavanje plaćanja poreza

Glavna razlika između porezne utaje i izbjegavanja plaćanja poreza je što se porezna utaja smatra ilegalnom aktivnosti, dok se izbjegavanje plaćanja poreza smatra legalnom aktivnosti.³⁰ Iako se kod nekih autora primjećuje naizmjenično korištenje ovih izraza, porezna utaja se može jednostavno poimati kao nezakonito smanjenje plaćanja poreza, dok se izbjegavanje plaćanja poreza smatra zakonitim smanjenjem plaćanja poreza.³¹

Pošto se porezna utaja smatra nezakonitom, svi subjekti koji se istom bave imaju određene razloge prikrivanja svojih aktivnosti, što stvara određenu poteškoću prilikom njenog mjerenja. Uz to, dostupna istraživanja ukazuju da porezna utaja čini značajan dio ekonomske aktivnosti zemalja, što dodatno naglašava važnost njenog mjerenja. Dodatan naglasak vrijednosti razvoja teorije porezne utaje je izgubljeni prihod, pri čemu bi se korištenje teorije ostvarilo prema dizajniranju porezne strukture koja umanjuje poreznu utaju i istovremeno osigurava optimalnost u slučaju pojave porezne utaje.³²

²⁹ Lénártová, op.cit., 3.

³⁰ Alstadsæter, Johannesen, Le Guern Herry i Zucman, *Tax evasion and tax avoidance*, 1.

³¹ Fisher, *Fairer Shores: Tax Havens, Tax Avoidance, and Corporate Social Responsibility*, 339.

³² Hindriks i Myles, *Intermediate Public Economics*, 428.

Stoga je potrebno izdvojiti razlike. Prva je već bila spomenuta, ali se navedeno može sagledati na način da je porezna utaja nezakonito neprijavljivanje oporezive djelatnosti, te koja se mora razlikovati od izbjegavanja plaćanja poreza koje se sagleda kao reorganizacija gospodarske aktivnosti, po mogućnosti uz određenu cijenu, u cilju smanjenja plaćanja poreza. Dakle, izbjegavanje poreza je zakonito, dok utaja nije. U praksi ova razlika nije tako jasna, jer se načini izbjegavanja plaćanja poreza često ispituju pred sudom, kako bi se razjasnila njihova (ne)zakonitost. Druga razlika se nalazi po pitanju izraza „crne“, „sive“ ili „skrivena ekonomija“, pri čemu se oni odnose na sve gospodarske aktivnosti za koje se vrše plaćanja, ali nisu službeno prijavljene. Pod ovakvim izrazima bi se trebale uključiti i nezakonite aktivnosti (na primjer, trgovina drogom) i nemjerljive aktivnosti (na primjer, poljoprivredna proizvodnja malih posjednika), kod kojih bi se dodao zakoniti, neprijavljeni prihod koji predstavlja poreznu utaju. U konačnici bi se pod „nemjerenom ekonomijom“ podrazumijevala siva ekonomija uz aktivnosti novih obrtničkih poslova koji ostvaruju ekonomsku vrijednost, ali ne uključuju ekonomske transakcije.³³

Udio skrivene ekonomije u gospodarstvima zemalja se smatra značajnom, kao što se može vidjeti i unutar sljedeće tablice br. 2.

Tablica 2. Skrivena ekonomija kao postotak BDP-a, prosjek za 2022. godinu

Zemlje u razvoju		Tranzicijske zemlje		OECD	
Egipat	34,8%	Gruzija	46,2%	Italija	23,7%
Tajland	46,2%	Ukrajina	44,2%	Španjolska	21,3%
Meksiko	29,2%	Mađarska	23,3%	Danska	15,2%
Malezija	25,3%	Rusija	44,7%	Francuska	13,1%
Tunis	30,4%	Latvija	24,9%	Japan	9,6%
Singapur	13%	Slovačka	14,8%	Austrija	8,7%

Izvor: napravljeno prema podacima preuzetim iz Hindriks i Myles, *Intermediate Public Economics*, 430.; World Economics, *Countries - Grey Economy*, 2023.

U tablici 2. se nalaze procjene veličine skrivene ekonomije u odnosu na bruto domaći proizvod određenih zemalja, za 2022. godinu. Prema prošloj godini (naspram trenutne) se primjećuju značajni rezultati, te se dobivene brojke temelje na kombinaciji pristupa

³³ Hindriks i Myles, op.cit., 428.

izravnog inputa i pristupa potražnji za novcem, uz dodatne elemente. Prema njima se jasno primjećuje kako je skrivena ekonomija još uvijek značajnim problemom, ponajviše u gospodarstvima zemalja u razvoju i tranzicijskim zemljama. Čak i kod zemlja s najmanjim postotkom poput Japana i Austrije, udio skrivene ekonomije je i dalje značajan. Unatoč tome što procjene podliježu mogućnosti pogreške u izračunima, uvidio se određeni stupanj dosljednosti koji pokazuje kako vrijednost skrivene ekonomije u iznosu od minimalno 10% nije nerazumna aproksimacija. Prema tome je neprijavljena gospodarstva aktivnost znatna naspram ukupne gospodarske aktivnosti, što zahtijeva opsežnu istragu fenomena porezne utaje.³⁴

2.3. Povezanost poreznih oaza s utajom i izbjegavanjem plaćanja poreza

Osvrćući se na globalni financijski sustav, porezne oaze se smatraju štetnima, jer olakšavaju izbjegavanje i utaju poreza. Kada pojedinci koriste uslugu tajnosti poreznih oaza u svrhu smanjenja poreza na prihod i imovinu, onda oni obično sudjeluju u poreznoj utaji, pošto većina zemalja zahtijeva od stanovnika da prijave iste, a koje stvaraju kamate kod investicija u inozemstvu, odnosno vanjskog kapitala. U tom slučaju, ako pojedinci ne prijave ovakav oblik prihoda, onda se ono smatra nezakonitim izbjegavanjem oporezivanja. S druge strane, kada poduzeća koriste porezne oaze kako bi smanjile porez na prihod, onda je pravnih status njihovih postupaka manje jasan.³⁵

Praksa u kojoj poduzeća prebacuju oporezivu dobit iz jurisdikcija s visokim porezima u jurisdikcije s niskim porezima i troškove iz jurisdikcije s niskim porezima u jurisdikcije s visokim porezima je poznata kao prebacivanje dobiti. Jedna strana autora smatra prebacivanje dobiti kao jednim od oblika porezne utaje, dok druga strana gleda na nju kao na oblik pravnog izbjegavanja. Osim što ovakva praksa prijeti

³⁴ Hindriks i Myles, *op.cit.*, 430.

³⁵ Global Financial Integrity, *Tax havens*, 2023.

stabilnosti međunarodnog financijskog sustava, porezna utaja pogoršava siromaštvo i nejednakost na individualnim i korporativnim razinama, ali i na globalnoj razini.³⁶

Povezujući gubitak prihoda od poreza na dohodak s gubicima poreza na dobit, konačne brojke o ovoj problematici se učtverostručuju. Naime, preko 600 milijardi eura potencijalnog poreza na dobit poduzeća se godišnje „izvozi“ iz matičnih zemalja u porezne oaze, te ovaj golemi porezni odljev neproporcionalno pogađa zemlje s niskim prihodima. Ustvari, gubici prihoda zemalja s niskim porezima koji se povezuju s poreznim oazama nadmašuju priljeve inozemne pomoći. Rješavanje problema odljeva sredstava se smatra ključnim, jer porezne oaze izrazito umanjuju napore razvoja koji se primjenjuju i ostvaruju na međunarodnoj razini. Smatra se kako multilateralne kampanje za borbu protiv globalnog siromaštva neće biti uspješne bez egzistencije suštinskog plana za vladanje viškom poreznih oaza.³⁷

Osim što porezne oaze skrivaju ogromne količine novca (stavljenog u svrhu porezne utaje), one funkcioniraju i kao goleme „praonice“ korumpiranog, nezakonito stečenog bogatstva. Sredstva koja su stečena kriminalnim djelima poput trgovine drogom, krađe resursa, podmićivanja, iznude, prijevare i trgovine ljudima se rutinski prenose kroz porezne oaze. Njihove netransparentne financijske strukture (lažna poduzeća, offshore banke, trustovi i odvjetnička društva) odvajaju nezakonita sredstva od stečenog ili stvarnog vlasnika.³⁸

U spomenuto se upliće i pojam „raslojavanja“ koji se odnosi na usmjeravanje nezakonitih sredstava kroz splet offshore subjekata, to jest koji često uključuje više financijskih struktura u više poreznih oaza. Ovakvim procesom kriminalci onemogućuju vlastima da povežu prihode od kriminalnih djela sa stvarnim počiniteljima istih. Uz to, nakon što se nezakonito stečena sredstva „očiste“, ona se mogu ponovno uložiti u legitimna svjetska financijska tržišta.³⁹

Usmjeravajući pozornost na djelovanje multinacionalnih kompanija, postoji nekoliko metoda koje koriste kako bi izbjegle plaćanje poreza, a kojima je zajednički

³⁶ Global Financial Integrity, *Tax havens*, 2023.

³⁷ Ibid.

³⁸ Glavina i Dragičević Prtenjača, *Kazneno djelo utaje poreza kao oblik porezne evazije s posebnim osvrtom na poslovanje preko poreznih utočišta*, 198.

³⁹ Global Financial Integrity, op.cit., 2023.

nazivnik porezna oaza. Da se ponovi jedna od ključnih karakteristika modernog svijeta, korištenje poreznih oaza se smatra uobičajenim načinom porezne utaje, ali i izbjegavanja plaćanja poreza. Iako ne postoji mjerodavna definicija što čini „poreznu oazu“, one se nerijetko sagledaju kao financijski kanali (naročito u slučaju multinacionalnih kompanija) koji koriste svoju glavnu imovinu, suverenitet, u svrhu službe nerezidentnoj grupi investitora, bankara, odvjetnika i računovođa. Ti nerezidenti zahtijevaju privilegije koje porezne oaze nude, dok im oni zauzvrat plaćaju naknade.⁴⁰

U suštini, navedeno o poreznoj utaji se ne smije miješati sa širom aktivnošću „skrivanja poreza“, to jest izbjegavanja poreza, a koje je ostvarivo unutar različitih teritorija poznatih kao porezne oaze. Njihove usluge karakteriziraju iznimno niske stope poreza za nerezidente, te ih štite zakoni o bankovnoj tajnosti. Čak i promotori u poreznim oazama otvoreno reklamiraju „porezno minimiziranje“, ali i brzu i anonimnu kupovinu lažnih offshore poduzeća i bankovnih računa. Osim toga se zaključuje i kako mnoge porezne oaze su ustvari zemlje u razvoju, kod kojih postoji nedostatak centraliziranog oporezivanja, što sprječava stvaranje korisne porezne infrastrukture i zaustavlja napore gospodarstvenog razvoja.⁴¹

Glavnim problemom utaje i izbjegavanja poreza su njihove posljedice koje se očituju na svim razinama društva. Ona uzrokuju značajne gubitke prihoda za zajednicu koji bi se mogao iskoristiti u svrhu financiranja zdravstva, obrazovanja i drugih vladinih programa.⁴² Osim toga, porezna utaja ublažava kreditna ograničenja, što dovodi do pojave sve većeg sektora samozapošljavanja, te istovremeno smanjuje prosječnu produktivnost i veličinu samozaposlenih poduzeća. Praktički, ono stvara pozitivne učinke za samozaposlene, dok šteti radnicima.⁴³ Naposljetku, utaja omogućuje nekim poduzećima stjecanje nepravedne prednosti na konkurentskom tržištu, te nekim pojedincima da ne ispune svoje porezne obveze.⁴⁴

Iz takvih podataka se primjećuje kako su posljedice utaje i izbjegavanja poreza značajne, te će se njihovo produbljeno istraživanje izvršiti u daljnjem dijelu rada.

⁴⁰ Fisher, op.cit., 343.

⁴¹ Ibid., 343 - 344.

⁴² Kumarasingam, *Tax Avoidance and Tax Evasion Explained and Exemplified*, 2023.

⁴³ Di Nola, Kocharkov, Scholl i Tkhir, *The aggregate consequences of tax evasion*, 198.

⁴⁴ Kumarasingam, op.cit., 2023.

3. Porezne oaze u svijetu

Na globalnoj razini primijećena je evolucija modernih poreznih sustava, čiji korijeni su posljedica protiv poreznih oblika i njihovih sustava. U trenutnom gospodarskom okruženju je teže održavati povećane razine poreznih stopa, jer kako se oni razvijaju, pojedinci i poduzeća ostvaruju sve veću slobodu u pogledu iskorištavanja vanjskih gospodarskih prilika. Uslijed mobilnosti kapitala visoke razine oporezivanja uzrokuju ekonomske gubitke, a međunarodna porezna konkurencija postaje sve jačom kako se povećava mobilnost kapitala i rada.⁴⁵

Kako bi se uvidjelo koje zemlje, odnosno jurisdikcije se klasificiraju kao porezne oaze koja vrše svoja sudjelovanja u globalnom gospodarskom okruženju, u nadolazećim dijelovima rada će se navesti popis zemalja klasificiranih kao porezne oaze, nakon čega će se izdvojiti poznati primjeri iz prošlosti koji su povezani s istima, te će se zaključni osvrt dati na stav Europske unije prema njima.

3.1. Popis zemalja klasificiranih kao porezne oaze

Tijekom istraživanja se primijetilo kako trenutni službeni popisi imaju različite podatke i kriterije, ali i kako su se ti popisi tijekom vremena mijenjali. Glavnim razlogom ovih različitosti jest činjenica kako brojne organizacije prikupljaju podatke i na temelju njih vrše svoje popise. Jedna od najpoznatijih lista je Oxfamova lista. Europska unija, Međunarodni monetarni fond, Svjetska banka i druge nevladine organizacije su spomenute organizacije koje kreiraju popise poreznih oaza. Prema navedenome se pronašla lista kombiniranih međunarodnih popisa, što ukazuje kako danas postoji ukupno 70 zemalja, to jest jurisdikcija koje je klasificiraju kao porezne oaze.⁴⁶ U tablici br. 3 prikazuje se popis top 20 modernih poreznih oaza.

⁴⁵ Radu, *Tax havens impact on the world economy*, 398.

⁴⁶ World Data, *The most popular tax havens worldwide*, 2023.

Tablica 3. Top 20 zemalja svijeta klasificiranih kao porezne oaze

Broj	Zemlja
1	Singapur
2	Švicarska
3	Hong Kong
4	Ujedinjeni Arapski Emirati
5	Luksemburg
6	Kajmansko otočje
7	Bahami
8	Britanski Djevičanski otoci
9	Vanuatu
10	Nizozemska
11	Panama
12	Irska
13	Malta
14	Bermuda
15	Angvila
16	Bahrein
17	Barbados
18	Američki Djevičanski otoci
19	Gibraltar
20	Otoci Turks i Caicos

Izvor: obrada podataka prema World Data, *The most popular tax havens worldwide*, 2023.

Prema podacima iz tablice 3. se može vidjeti kako se zemlje nalaze u svim dijelovima svijeta, pa tako i na području Europe. Naime, unutar Europske unije i na međunarodnoj razini, se radi na promicanju i jačanju mehanizma upravljanja porezima, globalne porezne transparentnosti i poštenog oporezivanja, a sve u svrhu djelovanja s poreznim prijevarama, poreznom utajom i izbjegavanjem poreza. U pogledu prema globalnoj prirodi nepoštene porezne konkurencije, navedeno znači da se rješavanje vanjskih izazova provodi kroz porezne baze zemalja Europske unije.⁴⁷

⁴⁷ European Council, *EU list of non-cooperative jurisdictions for tax purposes*, 2023.

Zadržavajući se na tematici Europske unije, ona ima popis nekooperativnih jurisdikcija koje se klasificiraju kao porezne oaze. Cilj ovog popisa nije imenovanje i objava zemalja koje se tako klasificiraju, već poticanje implementacije pozitivnih promjena unutar njihovih zakonodavstava i poreznoj praksi, uz suradnju s Europskom unijom. Osim toga, postoje i jurisdikcije koje se nisu uskladile sa svim međunarodnim poreznim standardima, ali su najavile implementaciju reformi, što znači da nakon što se ispune sve obaveze, takvi teritoriji se uklanjaju s popisa.⁴⁸

Po posljednjem EU popisu nekooperativnih jurisdikcija u porezne svrhe, objavljenom 04. listopada 2022. godine, navode se sljedeći teritoriji:⁴⁹

- Američka Samoa,
- Angvila,
- Bahami,
- Fidži,
- Guam,
- Palau,
- Panama,
- Samoa,
- Trinidad i Tobago,
- Otoci Turks i Caicos,
- Američki Djevičanski otoci i
- Vanuatu.

Razlozi njihove klasifikacije se temelje na jednom ili više čimbenika. Krenuvši od Američke Samoe, kod nje se ne primjenjuje nikakva automatska razmjena financijskih informacija, nije potpisala i ratificirala Multilateralnu konvenciju OECD-a o međusobnoj administrativnoj pomoći (s izmjenama i dopunama), nije se obvezala na primjenu minimalnih BEPS standarda, te se u konačnici nije posvetila rješavanju ovih problema.⁵⁰

⁴⁸ European Council, op.cit., 2023.

⁴⁹ Council of the European Union, *The Council conclusions on the revised EU list of non-cooperative jurisdictions for tax purposes*, 4 - 7.

⁵⁰ Ibid., 4.

U Angvili se omogućuje postojanje offshore struktura i aranžmana usmjerenih na privlačenje profita, dok istovremeno ne postoji stvarna ekonomska suština koja poduzima sve potrebne aktivnosti kako bi se osigurala učinkovita provedba zahtjeva. Uz to, čeka se rješenje dodatne revizije Globalnog foruma po pitanju razmjene informacija na zahtjev (matičnih država). Osim Angvile, isti problem offshore struktura i aranžmana se pronalazi i u Bahamima, također bez stvarne ekonomske suštine, ne poduzimajući sve aktivnosti za osiguranje učinkovite provedbe bitnih zahtjeva prema određenim kriterijima. Uz to su se Bahami obvezali na pravovremenu prilagodbu preporukama BEPS IF-a (eng. *Inclusive Framework*) u vezi provedbe kriterija o izvješćivanju po državama.⁵¹

Kao i kod prethodnih država, Fidži obuhvaća više razloga svoje klasifikacije. Ono nije članom Globalnog foruma o transparentnosti i razmjeni informacija u porezne svrhe, niti je potpisalo i ratificiralo Multilateralnu konvenciju OECD-a o međusobnoj administrativnoj pomoći. Osim toga, ima štetne preferencijalne porezne režime u pogledu vanjskih poduzeća, ICT-a (Poticaja za komunikacijsku tehnologiju) i koncesijske stope poreza za globalna ili regionalna sjedišta. Fidži nije postao članom uključivog BEPS okvira niti je implementirao OECD-ov minimalni standard, te riješio ta pitanja.⁵²

Što se tiče slučaja Guama, u njemu ne postoji primjena automatske razmjene financijskih informacija, nije potpisao i ratificirao Multilateralnu konvenciju OECD-a o međusobnoj administrativnoj pomoći, nije se obvezao na primjenu minimalnih BEPS standarada, te se nije posvetio rješavanju navedenih problema. Po pitanju Palaua, uviđa se kako je situacija ovog teritorija slična Guamu, ali samo po pitanjima nepostojanja automatske razmjene financijskih informacija, te nepotpisivanja i neratificiranja Multilateralne konvencije OECD-a.⁵³

Panama nije ostvarila zadovoljavajuću ocjenu po pitanju transparentnosti i razmjeni informacija u porezne svrhe (provedba Globalnog foruma). Od nje se zahtijeva provedba informacija na zahtjev, ali se ovaj problem još uvijek nije riješio. Međutim, Panama se obvezala na pravodobnu prilagodbu preporukama BEPS IF-a kako bi se

⁵¹ Council of the European Union, op.cit., 4 - 5.

⁵² Ibid., 5.

⁵³ Ibid..

proveli željeni kriteriji, a čiji će se rezultati prikazati u izvješću koje će biti objavljeno u jesen 2023. godine.⁵⁴

Naspram prethodno navedenih jurisdikcija, Samoa ima samo jedan problem, a to je štetan preferencijalni porezni režim, u pogledu offshore poslovanja, čije se pitanje još uvijek nije riješilo.⁵⁵ Što se tiče situacije Trinidada i Tobaga, ono ne primjenjuje nikakvu automatsku razmjenu financijskih informacija, nema zadovoljavajuću ocjenu u pogledu transparentnosti i razmjene informacija u porezne svrhe (pitanje razmjene informacija na zahtjev), nije potpisalo i ratificiralo Multilateralnu konvenciju OECD-a, te ima štetne povlaštene porezne režime (takozvane „slobodne zone“) i još uvijek nije riješilo navedena pitanja. Ova jurisdikcija se obvezala pravodobno prilagoditi preporukama BEPS IF-a u vezi s provedbom kriterija o izvješćivanju po državama, što će biti objavljeno u nadolazećem izvješću ove godine.⁵⁶

Kao i Samoa, Otoki Turks i Caicos imaju samo jedno neriješeno pitanje, a to je da oni omogućavaju offshore aranžmane i strukture koje su usmjerene na privlačenje profita, bez stvarne ekonomske važnosti, pri čemu se ne provode sve potrebne aktivnosti za osiguranje učinkovite provedbe zahtjeva prema određenim kriterijima.⁵⁷ S druge strane, Američki Djevičanski otoci predstavljaju malo veći problem naspram Turksa i Caicosa. Naime, kod njih se ne vrši bilo kakva primjena automatske razmjene financijskih informacija, nisu potpisali i ratificirali Multilateralnu konvenciju OECD-a, imaju štetne periferijalne porezne režime, nisu se obvezale na primjenu minimalnih BEPS standarda, te nisu pristupile rješavanju navedenih problema.⁵⁸

Posljednja jurisdikcija s EU liste je Vanuatu koja omogućuje postojanje i djelovanje offshore struktura i aranžmana usmjerenih na privlačenje profita, bez stvarne ekonomske suštine, te se ovaj problem još uvijek nije riješio. Uz to, Vanuatu još uvijek čeka dodatnu reviziju Globalnog foruma po pitanju razmjene informacija na zahtjev.⁵⁹

⁵⁴ Council of the European Union, op.cit. 5 - 6.

⁵⁵ Ibid., 6.

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ Ibid., 6 - 7.

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ Ibid., 7.

3.2. Primjeri slučajeva povezanih s poreznim oazama

Uz određene porezne oaze se vežu i zanimljivi slučajevi, te će se u ovome dijelu rada izdvojiti oni koji su imali najviše utjecaja. Naime, korištenje poreznih oaza u svrhu izbjegavanja plaćanja poreza je izazvalo mnoge kontroverze. Mnogobrojni stručnjaci smatraju da je ova pojava nedopustiva i neupitno negativna, ponajviše po pitanju etičke dimenzije problema i makroekonomskih posljedica. S druge strane se nalaze dokazi o dubinskom poznavanju međunarodnih poreznih propisa i njihovim korištenjem po pravilu „sve je dopušteno što zakonom nije zabranjeno“. Izvješća o skandalima povezanim s poreznim oazama su neizravno ilustrirala veličinu problema koje se njima iznijelo na vidjelo. Unatoč tome, treba imati na umu kako su ovi primjeri samo „vrh sante leda“.⁶⁰

Jedan od poznatijih primjera se nalazi pod nazivom *Lux Leaks* iz 2014. godine. Te godine se provela istraga u kojoj se kao glavni krivac našao Luksemburg. U posljednjem desetljeću tog slučaja su se objavile informacije o više od 300 multinacionalnih kompanija koje su potpisale tajnost i ostvarile vrlo povoljne sporazume s Luksemburgom. Prema zakonu ove države su takvi ugovori bili zakoniti, ali su značajno smanjivali porezne primitke u ostalim zemljama u kojima su poduzeća stvarno poslovala. Uz to je ovaj skandal imao i apolitičnu dimenziju. Ono je otkriveno nakon što je Jean-Claude Juncker zauzeo mjesto šefa Europske komisije i to nakon pozicije premijera i ministra financija u Luksemburgu, pri čemu je često poticao multinacionalne kompanije da ulažu u njegovu zemlju. Među optuženim kompanijama su se pronašli IKEA, Pepsi, Deutsche Bank, AIG, Amazon, Google, Walt Disney i Starbucks. U tim transakcijama je važnu ulogu odigrao međunarodni konzultantski div PWC koji je pomogao multinacionalnim kompanijama da ostvare oko 550 povoljnih poreznih odluka u razdoblju od 2002. do 2010. godine.⁶¹

Sljedeće, 2015. godine se zabilježio još jedan skandalozan slučaj povezan s poreznim oazama pod nazivom *Swiss Leaks*. Ono se odnosilo na objavu povjerljivih bankovnih podataka iz švicarske podružnice HSBC-a (podružnica Britanske

⁶⁰ Kutera, op.cit., 112.

⁶¹ Ibid., 113.

multinacionalne banke HSBC). Informacije su se odnosile na 100 000 individualnih klijenata i 20 000 poduzeća iz preko 200 zemalja, uz ogroman iznos njihovih djelovanja od 180 milijardi eura. Osim brojnih estradnih umjetnika su se na popisu našli i vladajući članovi elita Egipta, Sirije i Kine, te razni teroristi, krijumčari drogom i pojedinci povezani s organiziranim kriminalom. Preko 11 000 klijenata ove podružnice su bili Švicarci koji su sakrili oko 31,2 milijarde eura na svojim računima, a čiji su primjer slijedili i Francuzi (9 000), Britanci (8 000) i Talijani (7 000). Iz Ujedinjenog Kraljevstva se prikupilo 21,7 milijardi eura, iz Venezuele 14,8 milijardi eura, iz SAD-a 13,4 milijardi eura i iz Francuske 12,5 milijardi eura. Dakle, čitava jedna podružnica banke je imala zaposlenike čiji je jedini posao bio pružanje pomoći klijentima pri skrivanju njihovim identiteta i izvršavanju transakcija.⁶²

Već sljedeće godine, 2016., se objavio još jedan skandal poznat kao *Panama Papers*. Ovim skandalom su se pokazali golemi razmjeri prakse poreznih oaza. Naime, otkrilo se više od 11,5 milijuna povjerljivih dokumenata povezanih s poreznim oazama, a koji uključuju oko 214 000 offshore poduzeća. Kroz dobivene informacije se su identificirali vlasnici i uprave tih pravnih subjekata, kao i njihove transakcije napravljene od 1970-ih godina. *Panama Papers* su doveli do općeg bijesa javnosti, jer se otkrila imovina političkih elita i istaknutih dužnosnika. Sami razmjeri ovog skandala se mogu pronaći u činjenici kako je dokumente analiziralo preko 400 novinara iz 80 zemalja, pri čemu se otkrilo više od 4,8 milijuna e-poruka, 3 milijuna datoteka (iz različitih baza podataka) i 2 milijuna dokumenata. Predvodnikom ovog globalnog offshore financijskog sektora se smatralo poduzeće Mossak Fonseca. Ono je zapošljavalo preko 500 ljudi u 400 ureda diljem svijeta, pri čemu je ostvarilo suradnju s najvećim financijskim institucijama poput Deutsche Bank, HSBC ili Commerzbank. U konačnici, poduzeće je zastupalo preko 300 000 pravnih subjekata sa sjedištem u otprilike 100 zemalja. Poslovanje ovog subjekta je bilo usmjereno prema osnivanju fiktivnih poduzeća s fiktivnim upravama u poreznim oazama, te bi na taj način omogućilo skrivanje informacija o stvarnom vlasniku sredstava. Procjenjuje se kako je Mossak Fonseca osnovala 15 600 takvih fiktivnih poduzeća.⁶³

⁶² Kutera, op.cit., 113.

⁶³ Ibid.

Baš kako se svake godine objavio skandal koji je bio povezan s poreznim oazama, tako je 2017. godine bio objavljen još jedan pod nazivom *Paradise Papers*. Ono je obuhvatilo 13,4 milijuna datoteka i 1,4 terabajta podataka offshore pružatelja usluga, te matičnih knjiga poduzeća. U ovome skandalu su se otkrili offshore interesi i aktivnosti političara, svjetskih vođa i slavni osoba, te aktivnost poreznog inženjeringa unutar 100 multinacionalnih kompanija u trajanju više od 65 godina. Ovakvo otkrivanje podataka se smatra izuzetno važnim, jer u takvom položaju ljudi visokog profila bi mogli biti prisiljeni napustiti položaj, pri čemu bi im se mogle oduzeti i ovlasti.⁶⁴

Ključni podaci *Paradise Papers*-a se odnose na sljedeće:⁶⁵

- Procurilo je 13,4 milijuna dokumenata i 1,4 terabajta podataka o offshore aktivnostima nacionalnih čelnika, bogatih pojedinaca i poduzeća.
- Curenje je poteklo iz bermudske offshore odvjetničkog poduzeća Appleby.
- Dokumenti uključuju ugovore o zajmu, financijska izvješća, e-poštu i drugo.
- Njemački list *Süddeutsche Zeitung* došao je do ovih dokumenata koje je potom predao Međunarodnom konzorciju istraživačkih novinara (poznat kao ICIJ), nakon čega su se isti podijelili s drugim medijima.
- Ovi dokumenti su potaknuli vlade na provedbu revizije i istrage, te reformu politike.

U sljedećim godinama se primijetilo smirenje po pitanju skandala povezanih s poreznim oazama, sve do 2021. godine dok se pojavio jedan pod nazivom *Pandora Papers*. Unutar ovog slučaja se došlo do 11,9 milijuna datoteka koje inkriminiraju stotine globalnih političara i predstavnika elite po pitanju izbjegavanja poreza i korupcije. Točnije, dao se uvid u offshore bogatstva premijera, članova kraljevske obitelji, sportaša, milijardera i slavni osoba. Prikupljeni dokumenti i datoteke prikazuju djelovanja 35 trenutnih ili bivših svjetskih čelnika, te više od 300 drugih javnih dužnosnika diljem svijeta koji su držali imovinu u poreznim oazama. Informacije su procurile iz 14 poduzeća koja pružaju offshore usluge, te se ovaj slučaj smatra većim od *Paradise Papers*-a.⁶⁶

⁶⁴ Green, *Paradise Papers*, 2021.

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ Dubinsky, *Pandora Papers*, 2021.

3.3. Stav Europske unije prema poreznim oazama

Danas je poznato kako porezne oaze privlače milijarde subjekata, kako fizički, tako i pravnih, čineći pri tome štete mnogim ljudima diljem svijeta, ponajviše po pitanju financiranja javnih usluga i prisiljavanja zemljana na povećanje poreza (za potrošnju i rad). Naime, prije financijske krize koja se dogodila 2008. godine su se porezne oaze općenito smatrale „egzotičnom“ stranom globalnog gospodarstva, prikazane u obliku karipskih otoka ili pak alpskih financijskih utvrda koje posjećuju slavne i bogate osobe. Nakon toga se svijest ljudi probudila uslijed dvije činjenice. Prva se odnosila na podatak kako je utjecaj poreznih oaza mnogo veći i bliži problem globalne ekonomije, dok se druga odnosila na podatak kako najveće porezne oaze nisu tamo gdje su ljudi mislili da jesu.⁶⁷

Porezne oaze koštaju vlade između 500 i 600 milijardi eura godišnje, u obliku izgubljenih prihoda od poreza na dobit, što ovisi o procjeni zakonitih i nezakonitih sredstava. Kao što se uvidjelo u prethodnim dijelovima rada, poduzeća nisu jedini korisnici poreznih oaza, već se bilježi i kako su pojedinci sakrili oko 8,7 trilijuna eura u poreznim oazama. Ovdje se treba napomenuti kako je prevara s PDV-om još jedan od elemenata koji „curi“. Što se tiče zemalja članica Europske unije, one na godišnjoj bazi gube oko 60 milijardi eura. Stvaranje ovog jedinstvenog tržišta je donijelo sa sobom spomenutu prijevaru s PDV-om, a koja se smatra „novim kriminalom bijelih ovratnika“, izvoženim u srednju i istočnu Europu.⁶⁸

Što se tiče sveukupnih procjena utaje poreza na globalnoj razini, one uvelike variraju uslijed financijske tajnosti poreznih oaza i nepotpunih službenih podataka, te nepostojanja općeprihvaćene definicije tih teritorija. Njima se pruža bijeg od financijskih propisa, otkrivanja, kaznene odgovornosti i drugih elemenata. Pošto su glavni korisnici poreznih oaza multinacionalne kompanije i velike financijske institucije, sustav ide u smjeru protiv malih i srednjih poduzeća, pri čemu se jača monopolizacija, a koja se očituje i na području Europske unije.⁶⁹

⁶⁷ Sawulski, *Tax unfairness in the European Union: Towards greater solidarity in fighting tax evasion*, 3.

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ Ibid.

Izgradnja pravednog poreznog sustava se ne smatra samo izazovom za pojedinačne države članice Europske unije, već i sve većim izazovom EU-a u cjelini. Unutar same unije postoje porezne oaze koje svojim specifičnim zakonodavstvima produbljuju problematiku porezne utaje i izbjegavanja poreza. U posljednjim godina se predložilo nekoliko mjera u smjeru ojačanja poreznih sustava, ali je učinak istih ostao upitan. Smatra se kako trenutne preporuke nemaju dovoljnu moć da potaknu zemlje da oblikuju svoje porezne sustave u nove, poželjne sustave. Osim toga, nacionalni propisi često ne mogu pratiti sve načine izbjegavanja poreza, te to nameće potrebu pronalaska potrebnih rješenja koja će reformirati poreznu osnovicu na međunarodnoj razini.⁷⁰

U prethodnom dijelu rada se izdvojio popis zemalja koje se klasificiraju kao „crne oaze“, ali se treba izdvojiti kako i postoje takozvane „sive liste“ koje uključuju zemlje s manjim problemima naspram zemalja na crnoj listi. Naime, ukoliko zemlje sa sive liste riješe sva problematična pitanja, onda se miču sa te liste, u protivnom se stavljaju pod crnu listu dok se isto ne riješi. Prethodno prikazani podaci su ukazali na činjenicu kako sve te države imaju određeni rok kojega se moraju pridržavati, ukoliko žele maknuti svoje ime sa bilo kojeg od tih popisa. Glavni aspekti koji se žele riješiti su pitanja suradnje, transparentnosti i razmjene informacija. Naposljetku se može zaključiti kako Europska unija drži „budan stav“ prema svim tim zemljama.⁷¹

Da bi se došlo do željenih promjena u borbi protiv korištenja poreznih oaza u svrhu utaje i izbjegavanja poreza, Europska unija je implementirala nekoliko akcija o kojima se više raspravlja u nadolazećim dijelovima rada.

⁷⁰ Sawulski, op.cit., 23.

⁷¹ Economy-Pedia, *Europska unija već ima svoju crnu listu poreznih oaza*, 2023.

4. Porezne oaze i gospodarstvo

Sa makroekonomskog stajališta i razvoja globalnih ekonomskih odnosa, preseljenje prihoda u porezne oaze i izbjegavanje poreza ostavljaju za sobom brojne negativne posljedice. Najvažnije posljedice vrše izravan utjecaj na poticanje rastuće nejednakosti između bogatih i siromašnih subjekata, gdje se primjećuje kako bogati brže povećavaju svoje bogatstvo.⁷²

Na prvi pogled se može činiti da su porezne oaze daleko od problema siromaštva, ali u suštini su ovi elementi blisko povezani. Naime, postoje tri glavna načina na koje offshore centri potkopavaju interese siromašnih zemalja. Oni su:⁷³

- porezna konkurencija i porezni bijeg,
- pranje novca i
- financijska nestabilnost.

Krenuvši s tematikom porezne konkurencije i poreznog bijega, porezne oaze i njihove štetne porezne prakse pružaju poduzećima i pojedincima priliku da izbjegnu svoje porezne obveze. Takav sustav ograničava sposobnost zemalja da prikupe prihode putem oporezivanja, kako kapitala u stranom vlasništvu, tako i rezidenata. Ono može ozbiljno potkopati sposobnost vlada u takvim zemljama da izvrše ključna ulaganja u socijalne usluge i gospodarsku infrastrukturu, a koji su temeljni čimbenici o kojima ovisi održivi gospodarski razvoj, te dobrobit stanovnika. Porezna konkurencija je prisilila zemlje u razvoju da progresivno snižavaju stope korporativnog poreza za strane ulagače od 30% na 20%. Mali dio ove promjene čine razmatranja učinkovitosti, što sugerira kako se porezna konkurencija stavlja kao središte razmatranja. Kada bi te iste zemlje primjenjivale stope poreza na dobit prema OECD-u, onda bi njihovih prihodi bili veći za 50 milijardi eura. Sredstva koja se inače „provlače kroz rupe u zakonu“, iz zemalja u razvoju u offshore financijske centre, bi se mogla učinkovito iskoristiti za ulaganja u važna gospodarska područja poput zdravstva i obrazovanja.⁷⁴

⁷² Kutera, op.cit., 118.

⁷³ Kimmis i Mayne, *Tax Havens: Releasing the hidden billions for poverty eradication*, 2.

⁷⁴ Ibid.

Sljedeći način je pranje novca. Naime, porezne oaze pružaju sigurno utočište prihodima prikupljenima iz političke korupcije, nezakonite trgovine oružjem, dijamantima i drogom. Iako su neke oaze uvele zakone protiv pranja novca, ovaj problem još uvijek postoji. Naime, offshore utočišta olakšavaju krađu javnih sredstava od strane korumpiranih elita u siromašnim zemljama, što predstavlja prepreku društvenom i gospodarskom razvoju zemlje. Unatoč tome što vlade jednih zemalja vrše pritisak na vlade drugih zemalja u pogledu usvajanja odgovornijih i transparentnijih proračunskih sustava, javljaju se poticaji u pogledu stvaranja korupcije, što sprječava učinkovito nošenje s poreznim oazama i drugim poreznim problemima.⁷⁵

Posljednji način jest financijska nestabilnost. Sustav poreznih oaza je pridonio sve učestalijoj pojavi financijskih kriza koje uništavaju sredstva za život stanovništvu u siromašnim zemljama. Navedeno se temelji na činjenici kako se oaze smatraju jednim od ključnih elemenata funkcioniranja globalnih financijskih tržišta. Već se krajem 20. stoljeća uvidjelo kako su nestabilnost valute, te brzi preokreti i skokovi tokova kapitala diljem svijeta postali definirajuće značajke globalnog financijskog sustava.⁷⁶

Odgovorom na objave o poreznim oazama i prethodno spomenutim skandalima se javio zaključak da su porezne oaze jednim od „ključnih krivaca“ koji narušavaju funkcioniranje globalnog gospodarstva. Njihove negativne posljedice obuhvaćaju ekonomske, socijalne i sigurnosne implikacije u međunarodnom i nacionalnom kontekstu, te one međusobno djeluju i umnožavaju svoje učinke u obliku negativnog sinergijskog učinka. Te posljedice se mogu sagledati na sljedeći način:⁷⁷

- ekonomske posljedice - odnose se na smanjenje prihoda u domaćim proračunima, nedostatak sredstava za financiranje državnih potreba, javni sektor, programe i ostalo, uključujući ublažavanje nejednakosti; oaze iskrivljuju funkcioniranje gospodarstva, te uzrokuju financijsku nestabilnost;
- društvene posljedice - podrazumijevaju produbljivanje nejednakosti između pojedinaca i gospodarskih aktera u društveno-gospodarskom kontekstu, porast siromaštva i kriminala, pad pravne svijesti stanovništva;

⁷⁵ Kimmis i Mayne, op.cit., 3.

⁷⁶ Ibid.

⁷⁷ Lénártová, op.cit. 5.

- sigurnosne posljedice - odnosi se na gubitak transparentnosti u financijskom sektoru, što povećava mogućnost korištenja sredstava za kriminal, te povećava prijetnju ljudskoj sigurnosti;
- političke posljedice - podrazumijeva nedostatak transparentnosti nacionalno-javnih financija, povezanost sa svjetskom politikom i financijske moći, što uzrokuje ugrožavanje demokratskih temelja zemalja;
- humanitarne posljedice - pozornost se pridaje zemljama u razvoju, pri čemu se njihov gubitak procjenjuje na 160 milijardi eura u poreznim oazama; ovakva sredstva bi se mogla iskoristiti u svrhu plaćanja ključnih osoba poput liječnika ili učitelja, ili bi se mogao riješiti problem pothranjenosti u nekim zemljama (na primjer, Demokratska Republika Kongo).

Sve navedene negativne posljedice predstavljaju ozbiljnu prijetnju globalnom stanovništvu. Upravo se one smatraju glavnim razlogom poduzimanja potrebnih koraka u smjeru njihova rješavanja. Baš kao i kod svih zemalja svijeta, posljedice djelovanja poreznih oaza se očituju i u gospodarstvu Republike Hrvatske.

4.1. Utjecaj poreznih oaza na gospodarstvo Republike Hrvatske

Ulaskom u Europsku uniju, hrvatski porezni sustav se morao prilagoditi smjernicama i direktivama EU po pitanju poreznih propisa i oporezivanja. Ministarstvo financija i Porezna uprava Republike Hrvatske se kontinuirano opredjeljuju na prijedloge zakona i drugih propisa, kako bi se što učinkovitije prikupili porezi, a što rezultira negativnom reakcijom poreznih obveznika (osjećaj nelagode i razočaranja). Naime, raspadom bivše države se napustio tadašnji sustav, što je utjecalo na reforme hrvatskog fiskalnog sustava koji se usmjerio ka novom „tržišno usmjerenom poreznom sustavu“ usklađenom s poreznim sustavima razvijenijih zapadnih europskih zemalja. Dakle, Republika Hrvatska je prilagodila vlastiti porezni sustav europskom, pri čemu se opredijelila za europske integracije.⁷⁸

⁷⁸ Madžarević-Šujster, *Procjena porezne evazije u Hrvatskoj*, 122.

Jednim od glavnih čimbenika, to jest razloga koji dovode do porezne utaje i izbjegavanja poreza jest manipulacija porezom na dobit. U to se upleću djelovanja poreznih oaza koje su u većinskom udjelu zemlje s manjkom resursa i slabo razvijenom tehnologijom, te koje su uvele zakone i omogućili sklapanje sporazuma s velikim poduzećima o premještanju dobiti pod njihovu jurisdikciju. Uslijed njihove slabe ekonomije, potreba za kapitalom je porezne oaze odvela u smjeru davanja povlastica stranim ulagačima i međunarodnim poduzećima kako bi ojačali vlastito gospodarstvo. Rješavanje ovih problema nadilazi zakone pojedinih zemalja, pri čemu se nameće potreba djelovanja viših institucija, poput Europske unije.⁷⁹

U poreznom sustavu Republike Hrvatske stoji izjava kako je porez „opće, prinudno i bez protuuslugu davanje državi u novcu“, kako bi se pokrile općedruštvene potrebe. Te naknada država utvrđuje prema ekonomskoj snazi obveznika koji se nalaze pod njenom upravom. U toj činjenici se pronalazi problem radi kojega stanovnici pokušavaju izbjeći plaćanje poreza, te pokušavaju pronaći trajno rješenje za taj problem ili barem umanjiti učinke istoga. Najznačajnijim uzrokom izbjegavanja plaćanja poreza se smatra umanjjenje ekonomske moći poreznih obveznika.⁸⁰

Važno je naglasiti da izbjegavanje plaćanje poreza nije karakteristika Republike Hrvatske, već i ostalih zemalja, a koja se povezuje s visinom porezne stope u određenoj državi, te mentalitetu stanovništva. Stoga, može se zaključiti kako u ovakvom slučaju vrijedi nepisano pravilo koje navodi da „što su obveze veće, želja za izbjegavanjem rasti će proporcionalno“.⁸¹

Uz sve navedeno se ne smije zanemariti činjenica kako se Republika Hrvatska i dalje nalazi u tranzicijskom okruženju, pri čemu se javio velik broj loših odluka koje su negativno utjecale na njen porezni i gospodarski sustav. Pojavom sve veće aktivnosti i rada malih poduzeća i neprilagođenosti sustava na njihovu dinamiku, javio se i velik broj loše donesenih zakona i reformi koji su u kratkoročnom i dugoročnom pogledu doveli do gubitka poreznih primanja. Postoje mnogobrojni faktori koji utječu na razvoj porezne utaje i izbjegavanja poreza, te se mogu navesti uvođenja specifičnih poreza, gospodarske i porezne reforme i prilagodba poreznih stopa.⁸²

⁷⁹ Madžarević-Šujster, op.cit., 122.

⁸⁰ Ibid., 123.

⁸¹ Šutić, *Porezne oaze i međunarodno izbjegavanje plaćanja poreza*, 19.

⁸² Ibid.

Jedan od ključnih faktora povećanja porezne utaje i izbjegavanja poreza je nezaposlenost koja se još uvijek nalazi na visokoj razini u Republici Hrvatskoj. Ono se sagleda kao jedno od ključnih faktora, jer uzrokuje sve veću pojavu „rada na crno“, nezakonitog rada preko studenskih ugovora i ostalog. Ovakvim potezima se olakšava i poslodavcima i pojedincima da izbjegnu ili umanje svoju poreznu obvezu, što negativno utječe na državne prihode. Kontrola nad ovakvim oblikom izbjegavanja poreza je izuzetno teška, što zahtijeva dugotrajni rad i trud Porezne uprave, a što je usporeno uslijed rastućeg broja takvih slučajeva.⁸³

Izbjegavanje plaćanja poreza i porezna utaja nerijetko imaju dugoročne i teške posljedice u pogledu države i poreznih obveznika. Glavnim problemom se smatra nemogućnost države da prikupi financijska sredstva u svrhu financiranja svojeg djelovanja i rada, što za sobom povlači dodatne probleme. S druge strane, poreznim obveznicima se može ugroziti i narušiti društveni položaj, s naglaskom na imovinsko stanje, što državi dodaje epitet „nesposobne“ u provođenja vlastitih zakona i održavanja društvenog poretka.⁸⁴

Zadržavajući se na tematici problema koji su rezultatima porezne utaje i izbjegavanja poreza, važno je spomenuti i pojam *sive ekonomije*, čiji je udio u ukupnom gospodarstvu izrazito visok. Naime, siva ekonomija se opisuje kao neslužbeno gospodarstvo, to jest onaj dio gospodarstva u kojemu se obavljaju poslovi bez plaćanja poreza ili plaćanja minimalnih poreznih stopa. Država pokušava na sve načine smanjiti značaj sive ekonomije, ali ovakvi pokušaji često ne uspijevaju, ponajviše zbog činjenice kako ta siva ekonomija uvelike utječe na društveno blagostanje, ili bolje navedeno, osigurava socijalni mir.⁸⁵

U svakom gospodarstvu, tako i u hrvatskom, postoji taj dio ekonomske aktivnosti koji nije obuhvaćen standardnim statističkim istraživanjima, te bi trebao biti uključen u obračun bruto domaćeg proizvoda (BDP-a). Razlozi neuključivanja ove ekonomije mogu biti različiti, ali bez obzira o kojem razlogu je riječ, ona uvijek obuhvaća sve one

⁸³ Madžarević-Šujster, op.cit., 127.

⁸⁴ Šimović, Rogić Lugarić i Cindori, *Utaja poreza u Republici Hrvatskoj i mjere za njezino sprječavanje*, 602.

⁸⁵ Šutić, op.cit., 24.

aktivnosti koje bi se prema metodologiji obračuna trebale uključiti u obračun nacionalnih računa.⁸⁶

Ponekad se siva ekonomija nalazi i pod pojmovima *skrivena ekonomija* ili *neformalna ekonomija*. U svom najširem smislu ona se odnosi na sve ekonomske aktivnosti nad kojima država nema odgovarajući nadzor, to jest one aktivnosti koje se nalaze „na rubu zakona“. U užem smislu ona podrazumijeva normalne, ekonomske aktivnosti koje su vezane uz pružanje usluga i prodaje proizvoda, a koje nisu zakonski prijavljene (poput angažiranja radnika na crno ili neplaćanja poreza prilikom kupoprodaje). Dakle, taj dio ekonomije nije oporezovan, što znači da ne pridonosi BDP-u države. Uključivanje ovog ekonomskog dijela u službene statistike bi trebalo služiti kao polazištu pri kreiranju gospodarske politike usmjerene na smanjivanje porezne utaje i izbjegavanja poreza, ali i ublažavanja posljedica koje proizlaze iz netočnih makroekonomskih podataka.⁸⁷ Kako bi se uvidio udio sive ekonomije u Republici Hrvatskoj, dostupni podaci su prikazani unutar sljedeće tablice.

Tablica 4. Siva ekonomija u Hrvatskoj (od 2008. do 2015. godine)

Godina	Udio u BDP-u
2008.	21,56%
2009.	25,27%
2010.	25,60%
2011.	24,64%
2012.	25,26%
2013.	25,28%
2014.	24,48%
2015.	22,96%

Izvor: Medina i Schneider, *Shadow Economies Around the World: What Did We Learn Over the Last 20 Years?*, 51.

⁸⁶ Lovrinčević, Marić i Mikulić, *Maastrichtski kriteriji i uključivanje sive ekonomije – slučaj Hrvatske*, 32.

⁸⁷ Hazud, *Siva zona uništava hrvatsko gospodarstvo*, 2014.

U tablici 4. se primjećuje kako je udio sive ekonomije u Republici Hrvatskoj popriličan, jer ono čini od 20% do 25% njezinog ukupnog BDP-a (u promatranom razdoblju). Naime, ovaj dio ekonomije se službeno ne nadzire niti se oporezuje, što se po pitanju Republike Hrvatske smatra značajnim i negativnim faktorom koji bi se trebao hitno rješavati. Prema posljednjim podacima se uviđa kako se situacija pogoršava, jer udio sive ekonomije u Republici Hrvatskoj za 2022. godinu iznosio 29,5%, što se očituje skoro kao jedna trećina ukupnog BDP-a (oko 38 milijardi eura).⁸⁸

4.2. Utjecaj poreznih oaza na gospodarstava europskih zemalja

Iz istraživanja se primjećuje kako porezne oaze se i dalje smatraju problemom koji negativno utječe na proračunske prihode zemalja s višim porezima, što dovodi do porasta pojave izbjegavanja plaćanja poreza i porezne utaje, te naposljetku financijske nestabilnosti i financijske krize. „Pukotine“ stvorene u međunarodnom poreznom sustavu i globalizacija svjetskog gospodarstva su kreirale klimu pogodnu za razvoj snažnih poreznih oaza koje su (zbog svog zakonodavstva i liberalnog režima oporezivanja) porezno vrlo blage.⁸⁹ Kako se njihov utjecaj primijetio i na hrvatskom gospodarstvu, tako je njihovo djelovanje primjetno i u ostalim europskih zemljama.

Kada se u perspektivu stave europska gospodarstva, onda se glavnim problemom, to jest preduvjetom otkrivanja željenih financijskih informacija smatra razvoj međunarodnih računovodstvenih standarda, te stvaranje transparentnog registra poduzeća i kompanija. Međutim, unutar same Europe se pronalaze porezne oaze. Kao jedno od boljih primjera se može navesti London koji se ne navodi kao jedna od jurisdikcija na popisu, ali je ono povezano sa lokacijama poput Cipra, Gibraltara, Monaka i Lihtenštajna, pri čemu su uložili visoki u omjeru od 10% BDP-a Ujedinjenog Kraljevstva. Ovakvi podaci objašnjavaju zašto ovaj grad odbija propise koji uključuju transparentnost.⁹⁰

⁸⁸ World Economics, *Croatia's Informal Economy Size*, 2023.

⁸⁹ Radu, op.cit., 398-399.

⁹⁰ Ibid., 400.

Općenito, porezne oaze sadrže dvostruki sustav monetarne kontrole, pri čemu se jedan odnosi na rezidente i lokalne valute, dok se drugi odnosi na nerezidente i strane valute. Rezidenti su oni subjekti koji najčešće podliježu monetarnoj kontroli, dok su nerezidenti obično izuzeti od istog. Uz to, porezne oaze raspolažu kovanicama koje se lako konvertiraju u eure, dolare ili funte. Naime, ako kompanije ostvaruju koristi od nametanja offshore centara, onda pojedinci ostvaruju koristi preko offshore banaka, što se uglavnom odnosi na banke u jurisdikcijama s niskim poreznima. Prednosti ovih banaka se sagledaju u obliku očuvanja bankarske tajnosti, smanjenja ili potpunog odsustva poreza, lakog pristupa depozitima, te zaštite od političke i financijske nestabilnosti.⁹¹

Sve navedeno ukazuje na poreznu prijevare, a koja ima ozbiljne posljedice u pogledu proračuna država članica Europske unije, kao i na sam sustav sredstava unije. Porezne prijevare dovode do kršenja načela transparentnog i pravednog oporezivanja, narušavanja tržišnog natjecanja i nestabilnosti funkcioniranja unutarnjeg tržišta. Poduzeća koja nisu dijelom poreznih prijevara i gubitaka poreznih prihoda doživljavaju nedostatke pri ostvarenju konkurentnosti, što se u konačnici pokriva od strane europskih poreznih obveznika putem drugih oblika oporezivanja.⁹²

Činjenica je kako danas ne postoji primjena jedinstvenog sustava prikupljanja podataka u svim državama članicama Europske unije, pri čemu se javljaju velike razlike između nacionalnih standarada izvješćivanja, a što onemogućuje procjenu razmjena pojave porezne prijevare (podrazumijeva i poreznu utaju i izbjegavanje plaćanje poreza). Pod takvim uvjetima se procjenjuje gubitak proračuna unije u iznosu od 250 milijardi eura, odnosno 2,25% bruto nacionalnog proizvoda (BNP-a). Iznos od 40 milijardi eura se smatra da proizlazi iz prijevara u području PDV-a. Naime, 10% prihoda od PDV-a odgovaraju gubicima, dok 8% se odnosi na prihode od trošarina na alkoholna pića i 9% na prihode od trošarina na duhanske proizvode.⁹³

Dakle, Europska unija ima problem reputacije s negativnim ekonomskim posljedicama, ponajviše u pogledu zemalja u razvoju, pri čemu pravednost sustava ostaje upitna. Kako bi se sustav stabilizirao, unija se treba pozabaviti negativnim

⁹¹ Radu, op.cit., 400.

⁹² Ibid.

⁹³ Ibid.

gospodarskim posljedicama, što „vuče sa sobom“ poboljšanje suradnje i konzultacije s zemljama u razvoju po pitanju problematike pravednosti, pri čemu bi se vršila primjena standarada dobrog poreznog upravljanja na zemlje unutar i izvan Europske unije.⁹⁴

Napori da se obuzda prebacivanje dobiti bi trebali krenuti od najvećih kompanija. Takvim postupkom bi se pomoglo izjednačiti uvjete za tržišno natjecanje. Naime, porezne oaze su poznate da „nagrizaju“ poreznu osnovicu, ali da i narušavaju spomenuto natjecanje, stvarajući poreznu olakšicu samo najvećim poduzećima. Posebna pozornost treba biti usmjerena prema poduzećima koja posluju u financijskoj industriji, gdje procjene pokazuju postojanje najvećeg poreznog gubitka. Provedba BEPS standarada, preispitivanje ugovora i jačanje revizija tih poduzeća su samo od nekih mjera koje bi se mogle poduzeti.⁹⁵

Ukratko zaključeno, baš kako porezna utaja i izbjegavanje plaćanje poreza utječe na hrvatski porezni sustav, tako oni utječu i na europski porezni sustav. Njihove posljedice se primjećuju u obliku značajnog gubitka prihoda za zajednicu, a koje bi se moglo iskoristiti za financiranje poboljšanja u obrazovanju, zdravstvu i drugim državnim programima. Osim toga se uvidjelo kako te porezne prijevare omogućuju poduzećima da steknu nepravednu konkurentsku prednost i pojedincima da ne ispune svoje porezne obveze. Rezultatom svega navedenog je pojava tereta poreza koja „pada“ na druge, poštene porezne obveznike.⁹⁶

U svemu navedenom se mora spomenuti još jedan bitan dio - siva ekonomija. Baš kao i kod Republike Hrvatske, utjecaj poreznih oaza se „osjeća“ kroz djelovanje sive ekonomije i unutar drugih europskih zemalja. Već se od početka 2013. godine objavilo samoinicijativno mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o *Strategiji protiv sive ekonomije i neprijavljenog rada*, a koje je stupilo na snagu krajem iste godine. Doneseni su bili sljedeći zaključci i preporuke:⁹⁷

- nužnost isticanja važnosti suzbijanja sive ekonomije i neprijavljenog rada;

⁹⁴ Ahairwe, Miyandazi i Bilal, *The EU list of tax havens: progress and challenges*, 1.

⁹⁵ Devereux et al., *The OECD Global Anti-Base Erosion Proposal*, 1.

⁹⁶ Centre for Tax Policy and Administration, *Compliance Risk Management: Managing and Improving Tax Compliance*, 7.

⁹⁷ Palmieri, *Opinion of the European Economic and Social Committee on „A strategy against the shadow economy and undeclared work“*, 1.

- umanjeње negativnih posljedica sive ekonomije na rast poduzeća i ostvarenje prilika za inovacije i unapređenje u području ljudskih potencijala;
- potrebno poboljšanje suradnje između nadležnih tijela vlasti;
- nužnost suzbijanja nepravilnosti kod zapošljavanja i porezne prijevare koja se temelji na službenom zapošljavanju radnika;
- potrebno poboljšanje usklađenosti informacija i podataka, te povećanja strategija suzbijanja sive ekonomije;
- preporučeno korištenje metoda temeljenih na prikupljanju podataka o radnoj snazi, a koje bi se provodile unutar svih država članica Europske unije;
- nužnost pokretanja politika suzbijanja sive ekonomije za različite vrste poslova, to jest u različitim gospodarskim sektorima;
- nužnost uspostave mreže između lokalnih, nacionalnih i europskih sudionika (svjesnih problema) koji su sposobni promicati aktivnosti s ciljem pretvaranja neprijavljenog rada u neisplativ i nepovoljan radni oblik, putem uvođenja kazni;
- nužnost osnivanja službenog tijela za praćenje kretanja sive ekonomije; te
- potrebna primjena društvene odgovornosti poduzeća na druge zemlje, čime bi se spriječilo zapošljavanje maloljetnih osoba.

Primjećuje se kako se Europska unija zalaže za suzbijanje sive ekonomije i neprijavljenog rada na određene načine, a oni su:⁹⁸

- uključivanje država članica unije u promociji službenog zapošljavanja, te suzbijanju neprijavljenog, nereguliranog ili neformalnog rada;
- ulaganje napora u sprječavanje sive ekonomije koja utječe na ispravno funkcioniranje aktivnosti i kvalitetu radne snage, te ometa gospodarske i proračunske politike usmjerene na rast; uz to dodatno otežava utjecaj negativnih učinaka gospodarske krize, smanjujući broj radnih mjesta i prilika za zapošljavanje;
- posvećivanje velike pozornosti legalnom doseljavanju u uniju, pri čemu se nude dostojanstveni radni uvjeti u drugim zemljama;
- povećanje suradnje tijela vlasti u članicama i širenje uspješne prakse među istima;

⁹⁸ Palmieri, op.cit., 2.

- udruženja sindikata i poslodavaca u postupcima odlučivanja, što se smatra temeljom definiranja pravila tržišta rada;
- provedba strategije suzbijanja sive ekonomije koja se temelji na uključivanju u tržište formalnog rada, ispravnim poreznim opterećenjima, rješavanju problema nezakonitih doseljenika i regulaciji novih oblika zapošljavanja;
- provedba poticaja za reguliranje zapošljavanja, smanjenje obveza vezanih uz osnivanje novih poduzeća, usmjerenje pozornosti na slabije plaćene radnike, promocija kampanja za poduzeća i zaposlenike, uspostava učinkovitog sustava kontrole i nadzora, te provedbe potrebnih sankcija.

Dakle, siva ekonomija se smatra velikim problemom u zemljama članicama Europske unije, te kako bi se ona sustavno „legalizirala“, potrebno je pojednostaviti porezni sustav i pojačati kazne za one koji su „uhvaćeni“ u sivoj zoni. Pojednostavljenjem poreznog sustava bi se smanjio broj izuzetaka kojima se stvaraju prilike za prijenos sredstava u sive porezne zone. S druge strane, subjekti uhvaćeni u poslovanju u sivoj zoni bi se trebali ubrzano i drastično kažnjavati kako bi se ukazalo na netoleranciju ovakvih načina ponašanja. Stoga, potrebno je uvesti nove reforme u porezni sustav na način da se smanji ukupno porezno opterećenje i proširi porezna osnovica. Kako bi se uspješno izvršila provedba ovakvog sustava, državna uprava mora biti dovoljno sposobna po pitanju prepoznavanja pojave sive ekonomije.⁹⁹

Upravo se navedeno smatra uvodnom točkom u posljednji dio rada u kojemu se navode mjere, te ostvaruje nadzor nad poslovanjem u poreznim oazama s posebnim osvrtom na trenutne, relevantne akcijske planove Europske unije.

⁹⁹ Tsindeliani et al., *Tax Optimization in the Modern Tax System Under the Influence of Digitalization*, 450.

5. Mjere i nadzor nad poslovanjem u poreznim oazama

Na godišnjoj razini se bilježe gubici velikih iznosa potencijalnih poreznih poreza koji su rezultatom poreznog planiranja, izbjegavanja plaćanja poreza i aktivnosti porezne utaje. Ovakve aktivnosti su poduzimane od strane privatnog sektora koji je često aktivno podržan od strane offshore jurisdikcija, a koje održavaju niska regulatorna i porezna opterećenja, što naposljetku ukazuje na štetnu konkurenciju čiji je rezultat erozija porezne osnovice.¹⁰⁰

Unutar Europske unije se nedavno razvio napredniji pravni okvir usmjeren na borbu protiv porezne utaje i izbjegavanja plaćanja poreza, pod nazivom *The EU Standard of Good Governance in Tax Matters*, što se odnosi na dobro upravljanje u području poreza. Unutar unije politika dobrog upravljanja obuhvaća nedavno uvedene regulatorne mjere o administrativnoj pomoći između poreznih vlasti, odnosno pomoći pri povratu i procjeni, te poreza na štednju. Izvan unije, ono uključuje različite napore povezane s izvoznim europskih standardima o transparentnosti i pravednom poreznom natjecanju, pri čemu se uključuju i sporazumi s drugim zemljama o porezu na štednju, kao i sporazumi protiv prijevara.¹⁰¹

Kako bi se navedeno ostvarilo, postoji *Platforma za dobro porezno upravljanje* čiji je cilj osiguranje pomoći EU Komisiji u razvoju inicijativa za promicanje dobrog poreznog upravljanja u drugim zemljama, za rješavanje problema agresivnog poreznog planiranja, te za prepoznavanje i rješavanje problema dvostrukog oporezivanja. Putem ove platforme se okupljaju stručnjaci i organizacije koji putem razmjene stručnog znanja i strukturnog dijaloga ostvaruju učinkovitiji pristup unije u borbi protiv porezne utaje i izbjegavanja plaćanja poreza.¹⁰²

Glavna pozornost u procesu mjera i nadzora primijenjenih nad poslovanjem u poreznim oazama se pridaje akcijskim planovima unije - Akcijskom planu OECD-a o eroziji porezne osnovice i prebacivanje profita (poznatom kao BEPS) i Akcijskom planu Europske komisije.

¹⁰⁰ Van Thiel, *European Union Action Against Tax Avoidance and Evasion*, 13.

¹⁰¹ Ibid.

¹⁰² European Commission, *Taxation and Customs Union*, 2023.

5.1. Akcijski plan OECD-a o eroziji porezne osnovice i prebacivanje profita (BEPS)

U prvotnu ruku je globalizacija pogodovala gospodarstvima zemalja, ali se tempo integracije tih gospodarstava i tržišta značajno povećao tijekom posljednjih godina. Elementi koji imaju važan utjecaj na način odvijanja prekograničnih aktivnosti su slobodno kretanje rada i kapitala, premještanje proizvodnih baza sa skupih na jeftine lokacije, postupno uklanjanje trgovinskih prepreka, telekomunikacijski i tehnološki razvoj, te upravljanje rizicima, razvojem, zaštitom i iskorištavanjem intelektualnog vlasništva. Dakle, globalizacija je potaknula razvoj trgovine i povećala je izravna strana ulaganja u mnogobrojnim zemljama, što ukazuje na činjenicu kako ona podupire rast, stvara radna mjesta, potiče inovacije i uspješno je izvukla milijune ljudi iz siromaštva.¹⁰³

Što se tiče utjecaja globalizacije na poreze, ona utječe na režime poreza za dobit poduzeća. Zemlje diljem svijeta dijele mišljenje kako bi se trebalo ukloniti dvostruko oporezivanje, te da se ono može postići na temelju dogovorenih, jasnih i predvidljivih međunarodnih pravila koje daju sigurnost i poduzećima i vladama zemalja. Na temelju navedenoga se međunarodno porezno pravo sagleda kao ključni stup u podržavanju rasta globalnog gospodarstva.¹⁰⁴

Uz globalizaciju i integraciju gospodarstava su se i razvile multinacionalne kompanije koje danas predstavljaju velik udio globalnog BDP-a. Kako je tijekom vremena porasla važnost uslužne komponente gospodarstva i digitalnih proizvoda, tako se poduzećima znatno olakšala identifikacija proizvodnih aktivnosti korisnika u udaljenim geografskim lokacijama (naspram fizičke lokacije poduzeća). Upravo su ova kretanja pogoršala porezno stanje u pogledu pojave sve sofisticiranijih poreznih planera u identifikaciji i iskorištavanju zakonskih mogućnosti, te granica prihvatljivog poreznog planiranja. Stoga se multinacionalnim kompanijama omogućilo zauzimanje agresivnijih poreznih pozicija, te da one uvelike smanje svoja porezna opterećenja. Ovakav slijed događaja je doveo do napete situacije u kojoj su stanovnici postali

¹⁰³ OECD, *Action Plan on Base Erosion and Profit Shifting*, 7.

¹⁰⁴ Ibid.

osjetljiviji na pitanja porezne pravednosti, što se smatra ključnim pitanjem za sve povezane subjekte - vlade, poduzeća i pojedince.¹⁰⁵

Neupitna je činjenica da je oporezivanje srž suvereniteta zemalja, ali se primijetilo kako interakcija nacionalnih poreznih pravila u nekim slučajevima dovodi do razlika, odnosno jazova. Naime, međunarodni standardi su nastojali riješiti ove razlike na način da se ispoštuje državna suverenost, ali se pokazalo neuspješnim, jer su nedostaci još uvijek bili primjetni. Trenutna situacija ukazuje kako postoje mnogobrojni slučajevi u kojima postojeće nacionalno pravo i govorna prava uređuju oporezivanje prekogranične dobiti, a koje ne dovode do provedbe *Akcijskog plana OECD-a o eroziji porezne osnovice i prebacivanje profita* (BEPS-a). Naposljetku je međunarodna suradnja objavom zajedničkih načela i mrežom nebrojenih bilateralnih poreznih sporazuma, čiji se temelj pronalazi na zajedničkim standardima. Njihovo djelovanje općenito rezultira sprječavanjem dvostrukog oporezivanje dobiti od prekograničnih aktivnosti.¹⁰⁶

Kao temeljni elementi gospodarskog rasta se izdvajaju jasnoća i predvidljivost. Međutim, s vremenom se ukazalo kako postoje slabosti u trenutnim pravilima, a koje stvaraju prilike za primjenu BEPS-a koji se uglavnom odnosi na slučajeve interakcija različitih poreznih pravila koje dovode do dvostrukog oporezivanja ili pak manjeg od jedinstvenog oporezivanja. Ono se odnosi i na ugovore putem kojih se postiže ili nisko ili nikakvo oporezivanje premještanjem dobiti van jurisdikcija u kojima se odvijaju aktivnosti koje kreiraju tu dobit. Zabrinutost oko porezne politike se usmjerava prema postojećim jazovima (prazninama) kod interakcija različitih poreznih sustava, što u nekim slučajevima u kombinaciji s bilateralnim poreznim sporazumima, može rezultirati neoporezivanjem ili niskim oporezivanjem prihoda od prekograničnih aktivnosti.¹⁰⁷

Osim spomenutog, izazov za međunarodno oporezivanje predstavlja i širenje digitalnog gospodarstva. Sve te slabosti ugrožavaju postojeći porezni okvir koji je utemeljen na konsenzusu, te je nužan drastičan potez stvaratelja politike kako bi se spriječilo daljnje pogoršanje problema. Uslijed promjenjivog međunarodnog okruženja

¹⁰⁵ OECD, op.cit., 8.

¹⁰⁶ Ibid., 9.

¹⁰⁷ Ibid.

su mnoge zemlje izrazile zabrinutost oko međunarodnih standarada na kojima se temelje bilateralni porezni ugovori, a koje porezna uprava dodjeljuje između države nerezidentnosti (izvora) i države rezidentnosti (stvarnih aktivnosti). Upravo bi se putem BEPS-a trebalo državama omogućiti korištenje nacionalnih i međunarodnih instrumenata u svrhu boljeg usklađenja pravila za oporezivanje s gospodarskom aktivnošću.¹⁰⁸ Sažetak spomenutog Plana se može pronaći unutar sljedeće tablice.

Tablica 5. Sažetak Akcijskog plana BEPS po aktivnostima

Broj	Aktivnost (akcija)	Očekivani rezultat
1	Bavljenje poreznim izazovima digitalnog gospodarstva.	<ul style="list-style-type: none"> Izveštaj o identificiranim problemima koje stvara digitalna ekonomija, te prikaz mogućih radnji za njihovo rješavanje.
2	Neutralizacija učinaka mješovitih neusklađenih ugovora.	<ul style="list-style-type: none"> Izmjena Modela porezne konvencije. Stvaranje preporuka u vezi oblikovanja nacionalnih pravila.
3	Ojačanje CFC ¹⁰⁹ pravila.	<ul style="list-style-type: none"> Stvaranje preporuka u vezi oblikovanja nacionalnih pravila.
4	Ograničenje erozije porezne osnovice putem odbijanja kamata i drugih financijskih isplata.	<ul style="list-style-type: none"> Stvaranje preporuka u vezi oblikovanja nacionalnih pravila. Promjena Smjernica o transfernim cijenama.
5	Učinkovitije suprotstavljanje štetnim poreznim praksama, pri čemu se vodi računa o transparentnosti i sadržaju.	<ul style="list-style-type: none"> Završetak revizije režima zemalja članica Europske unije. Uspostava Strategije za proširenje sudjelovanja na zemlje koje nisu članicama OECD-a Provedba revizije postojećih kriterija.
6	Sprječavanje zlouporabe sporazuma.	<ul style="list-style-type: none"> Izmjena Modela porezne konvencije. Stvaranje preporuka u vezi oblikovanja nacionalnih pravila.
7	Sprječavanje izbjegavanja PE ¹¹⁰ statusa.	<ul style="list-style-type: none"> Izmjena Modela porezne konvencije
8	Osiguranje da su ishodi transfernih cijena u	<ul style="list-style-type: none"> Izmjena Smjernica o transfernim cijenama i eventualno Modela porezne konvencije
9		
		Kapital i rizici

¹⁰⁸ OECD, *Action Plan on Base Erosion and Profit Shifting*, 10.

¹⁰⁹ CFC = *Controlled Foreign Company*. Ova pravila sprječavaju preusmjeravanje dobiti s kontrolnih subjekata na offshore subjekte u jurisdikcijama s niskim porezima ili bez poreza. Pravila funkcioniraju na način da se neraspodijeljeni prihod CFC-a pripisuje kontrolnom subjektu ili povezanom subjektu u državi.

¹¹⁰ PE = *Permanent Establishment*. Njime se utvrđuje pravo na oporezivanje poslovne dobiti nerezidentnih subjekata u zemlji u kojoj se obavljaju poslovne djelatnosti.

10	skladu sa stvarnom vrijednosti.	Ostale visokorizične transakcije	
11	Uspostava metodologije za prikupljanje i analizu relevantnih podataka, te provedbu radnji potrebnih za njihovo rješavanje.		<ul style="list-style-type: none"> • Kreiranje preporuka u vezi podataka koje treba prikupiti i metodologijama za analizu istih.
12	Zahtijevanje od poreznih obveznika da otkriju agresivne aranžmane poreznog planiranja.		<ul style="list-style-type: none"> • Stvaranje preporuka u vezi oblikovanja nacionalnih pravila.
13	Pregled dokumentacije o transfernim cijenama.		<ul style="list-style-type: none"> • Izmjena Smjernica i stvaranje preporuka o transfernim cijenama koje se odnose na izradu nacionalnih pravila.
14	Poboljšanje mehanizme za rješavanje sporova da budu učinkovitijima.		<ul style="list-style-type: none"> • Izmjena Modela porezne konvencije
15	Razvoj multilateralnog instrumenta.		<ul style="list-style-type: none"> • Stvaranje izvješća koje identificira relevantna pitanja međunarodnog javnog prava i poreza. • Razvoj multilateralnog instrumenta.

Izvor: OECD, *Action Plan on Base Erosion and Profit Shifting*, 14-26, 29-34.

Razvijene u kontekstu projekta OECD-a i G20 BEPS, navedene radnje „opremaju“ vlade nacionalnim i međunarodnim pravilima i instrumentima u svrhu rješavanja problema izbjegavanja plaćanja poreza i porezne utaje, čime se osigurava da se dobit oporezuje tamo gdje se obavljaju gospodarske aktivnosti, to jest oporezuju aktivnosti koje generiraju dobit i gdje se stvara vrijednost.¹¹¹

5.2. Akcijski plan Europske komisije

U današnje vrijeme je država članicama Europske unije važnije nego ikada osigurati porezne prihode kako bi one mogle obaviti ulaganja u gospodarska područja. Da bi se navedeno postiglo, ključna je provedba pravilnog, učinkovitog i održivog oporezivanja. U tu svrhu, Europska komisija je u 2020. godini usvojila novi *Porezni paket*. Njime se jača borba protiv porezne zlouporabe, pomaže se poreznim upravama da održe korak

¹¹¹ OECD, *BEPS Actions*, 2023.

sa stalno razvijajućim gospodarstvom, te se olakšavaju administrativna opterećenja pojedincima i poduzećima. Uz to se osigurava i poboljšanja suradnja sa zemljama koje nisu članicama Europske unije, te se pruža jača potpora Komisije zemljama u razvoju.¹¹²

Spomenuti Paket se nalazi pod službenim nazivom *Porezni akcijski plan*, objavljen 2020. godine, a koji se odnosi na novi akcijski plan za pravedno i jednostavno oporezivanje koje podržava strategiju oporavka. Ovim akcijskim planom se postavio novi, uravnotežen pristup povezanih radnji protiv porezne prijevare i utaje, s mjerama koje pojednostavljuju živote poštenih poreznih obveznika. Dakle, u središte ovog Plana se stavlja porezni obveznik, pri čemu su se javile različite radnje „strukturirane duž puta poreznog obveznika“. Cilj je opisan kao razvoj Europske unije u smjeru dvostrukog cilja - borbe protiv utaje poreza i uvođenja jednostavnog oporezivanja. Plan se sastoji od ukupno 25 radnji koje Komisija predlaže i provodi do 2024. godine, te su one vidljive unutar sljedeće tablice.

Tablica 6. Pregled poreznih inicijativa (za razdoblje od 2020. do 2023. godine)

AKCIJE ZA RAZDOBLJE OD 2020. DO 2021. GODINE	
Akcija	Sredstva (način provedbe)
Preporuke dobre prakse za unapređenje povrata poreza u Europskoj uniji.	Izvešće Europske komisije Parlamentu i Vijeću.
Transformacija Odbora za PDV u Odbor za komitologiju. ¹¹³	Zakonodavna inicijativa za izmjene i dopune Direktive o PDV-u.
Procjena posebne sheme PDV-a za putničke agente.	Nezakonodavna inicijativa: radni dokument osoblja Komisije - evaluacija-
Pokretanje Porezne promatračnice.	Nezakonodavna inicijativa, provedba pripreme aktivnosti Europskog parlamenta.
Uspostava okvira suradnje za usklađenost za preventivni dijalog između poreznih uprava i poduzeća po pitanju zajedničkog rješavanja prekograničnih poreznih pitanja.	Nezakonodavna inicijativa: pilot projekt.
Osnivanje stručne skupine za transferne cijene.	Stručna skupina za razradu pragmatičnih, nezakonodavnih rješenja za praktične probleme koje postavlja praksa transfernih cijena u Uniji.

¹¹² European Commission, *Package for fair and simple taxation*, 2023.

¹¹³ *Komitologija* se u Europskoj uniji odnosi na proces u kojem se zakon unije provodi, mijenja ili prilagođava, a odvija se unutar „komitoloških odbora“ kojima predsjedava Europska komisija. Službeni izraz za proces je „procedura odbora“ ili „komitetski postupak“.

Održanje konferencije o podatkovnoj analitici i digitalnim rješenjima.	Nezakonodavna inicijativa: komunikacijski događaj.
Kreiranje povelje o pravima poreznih obveznika - priopćenje u kojemu se razmatraju postojeća prava prema pravu Unije, zajedno s preporukom državama članicama za olakšavanje provedbe prava poreznih obveznika i pojednostavljenje poreznih obveza.	Priopćenje Europske komisije Parlamentu i Vijeću, te Preporuka Komisije upućena državama članicama.
Proširenje automatske razmjene informacija na kriptoimovinu / e-novac.	Procjena učinka koja bi mogla dovesti do zakonodavne inicijative u obliku prijedloga Komisije za Direktivu Vijeća kojom se mijenja Direktiva Vijeća o administrativnoj suradnji u području izravnog oporezivanja.
Ažuriranje i pojednostavljenje pravila o PDV-u za financijske usluge u svrhu osiguranja jednakih uvjeta unutar Unije, te međunarodne konkurentnosti poduzeća iz Unije.	Procjena učinka koja bi mogla dovesti do zakonodavne inicijative u obliku prijedloga Komisije za direktivu Vijeća kojom se mijenja Direktiva Vijeća o PDV-u.
Uspostavljanje stalnog odbora za rješavanje sporova.	Implementacija stalnog tijela za rješavanje sporova, takozvanog Stalnog odbora, za koji je pravna osnova već predviđena Direktivom 2017/1852.
AKCIJE ZA RAZDOBLJE OD 2022. DO 2023. GODINE	
Akcija	Sredstva (način provedbe)
Stvaranje digitalnih rješenja za naplatu poreza na izvoru u svrhu olakšanja istog.	Procjena učinka koja bi mogla dovesti do zakonodavne inicijative u obliku prijedloga Komisije za direktivu Vijeća kojom se uvodi sustav olakšica od poreza po odbitku na izvoru.
Uspostava dosljednosti pravila poreznog prebivališta za pojedince kako bi se izbjeglo dvostruko (ne)oporezivanje.	Procjena učinka koja bi mogla dovesti do zakonodavne inicijative u obliku prijedloga Komisije za direktivu Vijeća za usklađivanje kriterija porezne rezidentnosti.
Bolja kvaliteta i jednostavnije korištenje poreznih podataka.	Nezakonodavna inicijativa: pilot projekt nakon kojeg će uslijediti radni dokument osoblja Komisije koji predstavlja ključne nalaze i preporuke.
Ažuriranje posebne sheme PDV-a za putničke agencije kako bi se osigurala međunarodna konkurentnost turističke industrije unije.	Procjena učinka koja bi mogla dovesti do zakonodavne inicijative u obliku prijedloga Komisije za direktivu Vijeća kojom se mijenja Direktiva o PDV-u.
Revidiranje pravila o PDV-u za prijevoz putnika u svrhu osiguranja njihove usklađenosti s poreznom politikom, razvijenom u okviru Zelenog dogovora (eng. <i>European Green Deal</i>).	Procjena učinka koja bi mogla dovesti do zakonodavne inicijative u obliku prijedloga Komisije za direktivu Vijeća kojom se mijenja Direktiva o PDV-u.
Sprječavanje i rješavanje sporova vezanih uz PDV kako bi se osigurali mehanizmi istog tijekom provedbe direktive o PDV-u.	Procjena učinka koja bi mogla dovesti do zakonodavne inicijative u obliku prijedloga Komisije za direktivu Vijeća kojom se uvodi

	mehanizam za rješavanje sporova u području PDV-a.
Provedba paketa PDV-a u digitalno doba - ažuriranje pravila PDV-a, prelazak na jedinstvenu registraciju PDV-a, moderniziranje obveze prijave PDV-a i olakšanje e-fakturiranja.	Procjena učinka koja bi mogla dovesti do zakonodavne inicijative u obliku prijedloga Komisije za direktivu Vijeća kojom se mijenja Direktiva o PDV-u i/ili direktiva Vijeća kojom se mijenja Uredba Vijeća o administrativnoj suradnji u vezi s PDV-om.
Paket e-trgovine: olakšanje prodaje proizvoda na daljinu uz smanjenje prijevara i narušavanje tržišnog natjecanja.	Procjena učinka koja bi mogla dovesti do zakonodavne inicijative u obliku prijedloga Komisije kojim se mijenja Direktiva Vijeća o općem režimu za trošarine.
Eurofisc 2.0	Procjena učinka koja bi mogla dovesti do zakonodavne inicijative u obliku prijedloga Komisije o izmjeni Uredbe Vijeća (EU) br. 904/2010
Jačanje provjera prekograničnih transakcija prelaskom s razmjene na dijeljenje podataka o porezima; brži i učinkovitiji proces provjere prekograničnih transakcija kroz nove tehnološke alate, napredne analitike i fleksibilno dijeljene podataka na razini unije.	Procjena učinka koja bi mogla dovesti do zakonodavne inicijative u obliku prijedloga Komisije o izmjeni Uredbe Vijeća (EU) br. 904/2010
PDV administrativna suradnja između nije i drugih zemalja.	Sklapanje sporazuma između unije i relevantnih drugih zemalja o administrativnoj suradnji u području PDV-a.

Izvor: OECD, *Action Plan on Base Erosion and Profit Shifting*, 14-26, 29-34.

Navedene zakonodavne promjene podliježu rezultatima procjene učinka, što uključuje i temeljna prava, s posebnim naglaskom na zaštitu osobnih podataka. Ta procjena učinka se vrši prema potrebi procjene različitih opcija politike u skladu s načelima bolje regulative.¹¹⁴

Dakle, prema prikazanim podacima se uviđa kako je *Porezni akcijski plan* skup 25 inicijativa unije koje se provode od strane Europske komisije do 2024. godine, kako bi se oporezivanje učinilo pravednijim, jednostavnijim i prilagođenijim modernim tehnologijama. U suštini su predviđene mjere za:¹¹⁵

- smanjenje poreznih prepreka i nepotrebnih administrativnih opterećenja za poduzeća na jedinstvenom tržištu - ovim poreznim pojednostavljenjem se poboljšava poslovno okruženje, povećava se poslovna konkurentnost i pridonosi se gospodarskom rastu.

¹¹⁴ European Commission, *An Action Plan for Fair and Simple Taxation Supporting the Recovery Strategy*, 7.

¹¹⁵ European Commission, op. cit., 2023.

- pružanje pomoći državama članicama u provedbi postojećih poreznih pravila i poboljšanju porezne usklađenosti, pri čemu se osiguravaju pouzdani porezni prihodi;
- pružanje pomoći poreznim vlastima u boljem iskorištenju postojećih podataka i njihovom učinkovitijem dijeljenju - odnosi se na način koji poboljšava provedbu poreznih pravila i pomoći u učinkovitoj borbi protiv poreznih prijevара i utaje;
- promicanje pravila poreznih obveznika - pri čemu se povećava njihova svijest o pravilima prema pravu Unije, pojednostavljuju se njihove obveze i olakšava se usklađenost istih.

Europska komisija je predstavila ovaj ambiciozni akcijski plan za pravedno i jednostavno oporezivanje koji podržava strategiju oporavka u vrijeme izazova bez presedana. Ovime su se aktivirale sve postojeće političke „poluge“ koje vrše svoj doprinos brzom gospodarskom oporavku, istovremeno oblikujući tranziciju Europske unije u „zeleno“, digitalno i pravednije socijalno tržišno gospodarstvo. U samom središtu ove tranzicije se nalazi Porezni program unije. Kako bi se željeni ciljevi ostvarili, Komisija je pozvala Europski parlament, Vijeće i druge dionike poput organizacija, sindikata i poduzeća da se aktivno uključe na uključiv i konstruktivan način kako bi se Plan pretvorio „iz teorije u stvarnost“, što naposljetku djeluje u smjeru dobrobiti građana Europske unije, ali i poduzeća i država članica.¹¹⁶

¹¹⁶ European Commission, op.cit., 16.

Zaključak

Naime, u modernom dobu je pojam porezne oaze izrazito privlačan milijunima ljudi diljem svijeta, pogotovo ljudima koji žele zadržati i „ono malo što imaju“. Uzevši u obzir navedeno i povezavši isto sa činjenicom kako se broj siromašnih osoba svakim danom povećava, može se reći kako se ovaj proces nalazi u „začaranom krugu“ dok se ne implementira obrazovanje tih osoba, to jest dok ih se ne osvijesti o posljedicama njihovog djelovanja. U prikupljenim podacima se uočilo kako upravo siromašne zemlje ponajviše pate od djelovanja poreznih oaza, jer se one klasificiraju kao jurisdikcije s visokim porezima, dok su oaze jurisdikcije s niskim porezima. Kratkoročno promatrajući ove aktivnosti ne vrše značajan utjecaj, ali dugoročno stvaraju izrazito negativne posljedice po pitanjima financijske i gospodarske stabilnosti pogođenih zemalja.

Istraživanje ovog rada je potvrdilo glavnu hipotezu, koja se odnosila na činjenicu kako porezne oaze narušavaju funkcioniranje globalnog gospodarstva, što se negativno odražava na porezne sustave. Najbolji primjeri navedenoga, se primjećuju u podacima o udjelima neprijavljene ekonomije po zemljama, te što Europska unija poduzima po pitanju korištenja poreznih oaza, s ciljem postavljanja jednostavnijeg i pravednijeg poreznog sustava pod kontrolu. Prilikom navedene potvrde glavne hipoteze, uspješno se dokazala i pomoćna hipoteza koja se odnosila na podatak kako posljedice poreznih oaza vrše negativno djelovanje na proračunske prihode u Europskoj uniji, kao i u Republici Hrvatskoj, čiji se dokaz najbolje uočava u posljednjim poglavljima rada.

Što se tiče situacije zemalja Europske unije, pa tako i Republike Hrvatske, porezna utaja i izbjegavanje plaćanja poreza se očituje kroz više oblika i putem više načina, a među kojima se nalazi i opcija poreznih oaza. Sve te aktivnosti ulaze pod opseg sive ekonomije koja predstavlja značajan problem gospodarstava zemalja, ali i istovremeno značajan prihod bez poreza koji održava socijalni mir. Smatra se kako je implementacija trenutnih inicijativa Europske komisije pozitivan potez koji bi mogao rezultirati regresijom u pogledu ostvarenja sigurnijeg i jednostavnijeg poreznog sustava koji bi mogao više odgovarati pojedincima i poduzećima, istovremeno ih potičući da nemaju potrebe koristiti usluge poreznih oaza.

Bibliografija

- Ahairwe, Pamela, Miyandazi, Luckystar i San Bilal. *The EU list of tax havens: progress and challenges*. Maastricht: European Centre for Development Policy Management, 2021.
- Alstadsætera, Annette, Johannesenb, Niels, Le Guern Herry, Ségal i Gabriel Zucman. „Tax evasion and tax avoidance“. *Journal of Public Economics* 206, br. 104587 (2022): 1-17.
- Botiș, Sorina. „Features and Advantages of using Tax Havens“. *Bulletin of the Transilvania University of Brasov. Series V: Economic Sciences* 7, br. 2 (2014): 181 - 188.
- Centre for Tax Policy and Administration. *Compliance Risk Management: Managing and Improving Tax Compliance*. Paris: OECD, 2004.
- Council of the European Union. *The Council conclusions on the revised EU list of non-cooperative jurisdictions for tax purposes*. Brussels: Council of the European Union, 2022.
- Devereux, Michael P. et al.. *The OECD Global Anti-Base Erosion Proposal*. Oxford: Oxford University Centre for Business Taxation, 2020.
- Di Nola, Alessandro, Kocharkov, Georgi, Scholl, Almuth i Anna-Mariia Tkhir. „The aggregate consequences of tax evasion“. *Review of Economic Dynamics* 40, br. 1 (2021): 198 - 227.
- Dubinsky, Zach. *Pandora Papers*. <https://www.cbc.ca/news/pandora-papers-offshore-tax-avoidance-1.6197303>, 2021. (pristupljeno 18. siječnja 2023.)
- Economy-Pedia. *Europska unija već ima svoju crnu listu poreznih oaza*. <https://hr.economy-pedia.com/11029915-the-european-union-already-has-its-black-list-of-tax-havens>. (pristupljeno 19. siječnja 2023.)
- European Commission. *Taxation and Customs Union*. https://taxation-customs.ec.europa.eu/platform-tax-good-governance_en (pristupljeno 20. siječnja 2023.)
- European Council. *EU list of non-cooperative jurisdictions for tax purposes*. <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-list-of-non-cooperative-jurisdictions/>. (pristupljeno 10. siječnja 2023.)
- Fisher, Jasmine M. „Fairer Shores: Tax Havens, Tax Avoidance, and Corporate Social Responsibility“. *Boston University Law Review* 94, br. 1 (2014): 337 - 365.
- Gadžo, Stjepan i Marko Meštrović. Razmjena informacija u poreznim stvarima: Analiza hrvatskoga normativnog okvira u svjetlu zahtjeva FATCA-e. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci* 37, br. 3. (2016): 1253 - 1285.
- Glavina, Dominik i Marta Dragičević Prtenjača. „Kazneno djelo utaje poreza kao oblik porezne evazije s posebnim osvrtom na poslovanje preko poreznih utočišta“. *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske* 9, br. 1 (2018): 175 - 208.

- Gravelle, Jane G. „Tax Havens: International Tax Avoidance and Evasion“. *Congressional Research Service*, R40623 (2022): 1-37.
- Green, Laura. *Paradise Papers*. <https://www.investopedia.com/terms/p/paradise-papers.asp>, 2021. (pristupljeno 18. siječnja 2023.)
- Guerrero Gómez, Náyade. *The History, Evolution and Future of Tax Havens*. Castelló: Universitat Jaume I, Facultat de Ciències Jurídiques i Econòmiques, 2017.
- Hazud. *Siva zona uništava hrvatsko gospodarstvo*. <http://www.hazud.hr/siva-zona-unistava-hrvatsko-gospodarstvo/>. (pristupljeno 15. siječnja 2023.)
- Hindriks, Jean i Gareth D. Myles. *Intermediate Public Economics*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press, 2006.
- Holtzblatt, Mark, Jermakowicz, Eva K. i Barry J. Epstein, „Tax Heavens: Methods and Tactics for Corporate Profit Shifting“. *International Tax Journal*, br. 1-2 (2015): 33 - 44.
- Kimmis, Jenny i Ruth Mayne. *Tax Havens: Releasing the hidden billions for poverty eradication*. Oxford: Oxfam International, 2000.
- Kumarasingam, Skanda. *Tax Avoidance and Tax Evasion Explained and Exemplified*. <https://www.sataxguide.co.za/tax-avoidance-and-tax-evasion-explained-and-exemplified>. (pristupljeno 17. siječnja 2023.)
- Kutera, Małgorzata. „The Role of Tax Havens in Tax Avoidance by Multinationals“. U: Choudhry, Taufiq i Jacek Mizerka (ur.). *Contemporary Trends in Accounting, Finance and Financial Institutions*. Poznan: Springer Proceedings in Business and Economics (2018): 111 - 121.
- Lénártová, Gizela. *The Economic and Social Consequences of Tax Havens in the World* 83, br. 01041 (2020): 1-8.
- Lovrinčević, Željko, Marić, Zdravko i Davor Mikulić. „Maastrichtski kriteriji i uključivanje sive ekonomije – slučaj Hrvatske“. *Privredna kretanja i ekonomska politika* 16, br. 106 (2006): 28 - 65.
- Madžarević-Šujster, Sanja. „Procjena porezne evazije u Hrvatskoj“. *Financijska teorija i praksa* 26, br. 1 (2002): 117 - 144.
- Medina, Leandro i Friedrich Schneider. *Shadow Economies Around the World: What Did We Learn Over the Last 20 Years?*. Washington, D.C.: International Monetary Fund, 2018.
- OECD. *Action Plan on Base Erosion and Profit Shifting*. Paris: OECD Publishing, 2013.
- OECD. *BEPS Actions*. <https://www.oecd.org/tax/beps/beps-actions/>. (pristupljeno 28. prosinca 2022.)
- Palan, Ronen. *History of tax havens*. <https://www.historyandpolicy.org/policy-papers/papers/history-of-tax-havens>. (pristupljeno 15. prosinca 2022.)

- Palan, Ronen, Richard Murphy i Christian Chavagneux. *Tax Havens: How Globalization Really Works*. Ithaca: Cornell University Press, 2010.
- Palmieri, Stefano. „Opinion of the European Economic and Social Committee on „A strategy against the shadow economy and undeclared work“. *Official Journal of the European Union* C 177/9 (2014): 1 - 6.
- Radu, Daniela Iuliana. „Tax havens impact on the world economy“. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 62, br. 1 (2012): 398 - 402.
- Sawulski, Jakub. *Tax unfairness in the European Union: Towards greater solidarity in fighting tax evasion*. Warsaw: Polish Economic Institute, 2020.
- Šimović, Jure, Rogić Lugarić, Tereza i Sonja Cindori. „Utaja poreza u Republici Hrvatskoj i mjere za njezino sprječavanje“. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* 14, br. 2 (2007): 591 - 617.
- Šutić, Marko. *Porezne oaze i međunarodno izbjegavanje plaćanja poreza*. Specijalistički diplomski stručni rad. Zagreb: Sveučilište VERN, 2021.
- Tsindeliani, Imeda et al. „Tax Optimization in the Modern Tax System Under the Influence of Digitalization“. *European Journal of Comparative Law and Governance* 8, br. 4 (2021): 429 - 452.
- Van Thiel, Servaas. „European Union Action Against Tax Avoidance and Evasion“. *CESifo Forum* 13, br. 2 (2012): 13-19.
- World Data. *The most popular tax havens worldwide*. <https://www.worlddata.info/tax-havens.php> (pristupljeno 10. siječnja 2023.)
- World Economics. *Countries - Grey Economy*. <https://www.worldeconomics.com/Country-Data/> (pristupljeno 02. ožujka 2023.)
- World Economics. *Croatia's Informal Economy Size*. <https://www.worldeconomics.com/Informal-Economy/Croatia.aspx> (pristupljeno 15. siječnja 2023.)
- Zucman, Gabriel. *The Hidden Wealth of Nations: The Scourge of Tax Havens*. Chicago: The University of Chicago Press, 2015.

Popis ilustracija

Tablica 1. Zemlje koje se smatraju glavnim poreznim oazama i njihove karakteristike	7
Tablica 2. Skrivena ekonomija kao postotak BDP-a, prosjek za 2022. godinu.....	13
Tablica 3. Top 20 zemalja svijeta klasificiranih kao porezne oaze	18
Tablica 4. Siva ekonomija u Hrvatskoj (od 2008. do 2015. godine)	32
Tablica 5. Sažetak Akcijskog plana BEPS po aktivnostima.....	41
Tablica 6. Pregled poreznih inicijativa (za razdoblje od 2020. do 2023. godine)	43